

Mentor: een vak apart?!

Een kwalitatief onderzoek naar de profielkeuzebegeleiding aan havo 3-leerlingen op middelbare school X

Kim van den Berg en Zoë Henry

COLOFON

Mentor: een vak apart?!

Een kwalitatief onderzoek naar de profielkeuzebegeleiding aan havo 3-leerlingen op middelbare school X

Auteurs

Kim van den Berg (548764)

Zoë Henry (603283)

Lesgroep

PED-VH72

Onderwijsinstelling

HAN University of Applied Sciences te Nijmegen

Afstudeerorganisatie

Middelbare school X

Opdrachtgever

-

Eerste beoordelaar

Ilse Tamrouti-Makkink

Begeleidend docent

Meike van der Linden

Datum

13 juni 2022

Voorwoord

Voor u ligt het portfolio praktijkverbetering dat is opgesteld door Kim van den Berg en Zoë Henry, vierdejaarsstudenten 'Pedagogiek' aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen ter afronding van de opleiding.

Het project is uitgevoerd op middelbare school X. Het doel van het project is om de profielkeuzebegeleiding die wordt geboden aan de havo 3-leerlingen te verbeteren.

Tot slot rest ons alleen nog een woord van dank. Wij bedanken Floor de Leeuw en Meike van der Linden, beiden begeleidend docenten van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, die gedurende het onderzoek begeleiding heeft geboden en kritisch heeft gekeken naar onze aangeleverde stukken. Daarnaast willen wij de afdelingsleider havo onderbouw en de mentoren van middelbare school X bedanken voor hun enthousiaste deelname aan het onderzoek. In het bijzonder gaat onze dank uit naar onze opdrachtgever, die het ons mogelijk heeft gemaakt om ons afstuderen uit te voeren op middelbare school X en hierbij heeft gezorgd voor uitstekende begeleiding en op een prettige manier betrokken was bij het onderzoek.

Wij wensen u veel leesplezier.

Kim van den Berg en Zoë Henry

Nijmegen, juni 2022

Samenvatting

Vanuit het decanaat van middelbare school X kwam de wens naar voren om aan de slag te gaan met de verbetering van de profielkeuzebegeleiding van leerlingen van havo 3. Er worden al verschillende activiteiten georganiseerd rondom de profielkeuze en de leerlingen worden zo goed mogelijk ondersteund, maar er wordt door mentoren veel doorverwezen naar de decaan, ook wanneer dit misschien niet nodig is.

Begin februari is het vooronderzoek binnen de school gestart. Na het bevragen van de mentoren, de decaan en de leerlingen is gebleken dat er wel degelijk een verandering plaats moet vinden binnen de profielkeuzebegeleiding van de leerlingen van havo 3. Aan de hand van deze uitkomsten is de volgende hoofdvraag opgesteld: "Hoe kunnen de betrokken professionals van middelbare school X de profielkeuzebegeleiding van havo 3-leerlingen verbeteren?"

Om duidelijk in beeld te krijgen wat zowel de leerlingen als de mentoren nodig hebben binnen de profielkeuzebegeleiding, hebben er verschillende interviews plaatsgevonden om tot de kern van het probleem te komen. Ook heeft er een brainstormsessie plaatsgevonden waarin de verschillende betrokken professionals samen tot ideeën zijn gekomen over een mogelijke verbetering van de profielkeuzebegeleiding.

Vanuit al deze resultaten is een ontwikkeldocument voor mentoren opgesteld zodat zij beter beslagen ten ijs komen wanneer het gaat over mentor zijn en hoe je als mentor omgaat met profielkeuzebegeleiding. Ook biedt het ruimte om als mentor met de desbetreffende leidinggevende het gesprek aan te gaan over zijn ontwikkelwensen. Het ontwikkeldocument is ontwikkeld door de onderzoekers en voorgelegd aan de mentoren en de afdelingsleider om een beeld te krijgen van de inzetbaarheid van dit document.

Binnen de school is men positief over het ontwikkeldocument en verschillende professionals zullen er op toe zien dat het document ook daadwerkelijk wordt ingezet.

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	6
1.1	MIDDELBARE SCHOOL X..... FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.	
1.1.1	HET DECANAAT	6
1.1.2	DE DOELGROEP	6
1.2	AANLEIDING	6
1.2.1	LOOPBAANORIËNTATIE EN -BEGELEIDING	7
1.2.2	PROFIELKEUZE.....	7
1.3	LEESWIJZER.....	7
1.4	BEGRIPSVERHELDERING	8
2	PROBLEEMANALYSE	9
2.1	PRAKTIJKANALYSE	9
2.1.1	KLOVENANALYSE	9
2.1.2	ENQUÊTES LEERLINGEN.....	11
2.1.3	ENQUÊTES MENTOREN	11
2.2	LITERATUURANALYSE.....	12
2.3	CONCLUSIE PROBLEEMANALYSE.....	14
2.4	PROBLEEMSTELLING	15
2.4.1	DOELSTELLING	15
2.4.2	HOOFDVRAAG.....	15
2.4.3	DEELVRAGEN	15
3	ONDERZOEKS- EN ONTWERPSTAPPEN.....	16
3.1	ONDERZOEKSBENADERING	16
3.2	PARTICIPANTEN.....	16
3.3	MEETINSTRUMENTEN.....	17
3.3.1	ENQUÊTES	17
3.3.2	OBSERVATIE	17
3.3.3	INTERVIEWS.....	17
3.3.4	BRAINSTORMSESSIE & BRAINWRITING.....	18
3.4	PROCEDURE VAN ONDERZOEK	18
3.5	DATA ANALYSE	20
3.6	BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT	20
3.7	ETHISCHE AFWEGINGEN	21
4	RESULTATEN.....	22
4.1	DEELVRAAG 1	22
4.2	DEELVRAAG 2	25
4.3	DEELVRAAG 3	29
4.4	DEELVRAAG 4	31
5	CONCLUSIE	36
6	EINDPRODUCT	38
6.1	INTRODUCTIE	38

6.2	ONTWERP	38
6.2.1	KWALITEITSEISEN	39
6.3	AANBEVELING	40
7	LITERATUURLIJST	42
8	BIJLAGEN	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE I. ENQUÊTES LEERLINGEN HAVO 3	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE II. ENQUÊTE LEERLINGEN HAVO 4	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE III. ENQUÊTES MENTOREN HAVO 3	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE IV. INTERVIEWVRAGEN PROFESSIONALS	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE V. INTERVIEWVRAGEN LEERLINGEN	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE VI. IDEALE MENTOR.....	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE VII. POWERPOINT BRAINSTORMSESSIE	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE VIII. PLACEMATS BRAINSTORMSESSIE	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE IX. FORMULIEREN BRAINWRITING	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE X. EERSTE VERSIE PROTOTYPE.....	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE XII. CODEBOMEN.....	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE XIII. FEEDBACK SAMENWERKEN EN CREATIEF HANDELEN.....	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE XIV. PROTOTYPES	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE XV. FEEDBACK EINDPRODUCT	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
	BIJLAGE XVI. FEEDBACK PLAN VAN AANPAK	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.

1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de context en de aanleiding van het project beschreven. Daarnaast geeft dit hoofdstuk een leeswijzer weer, waarin terug te vinden is in welke hoofdstukken de verschillende competenties aan bod komen.

1.1 Middelbare school X

Middelbare school X is een middelbare school. De school bestaat uit twee afdelingen: havo en vwo, waarbij het vwo in de bovenbouw onderverdeeld is in atheneum en gymnasium. Op middelbare school X werken 120 professionals. Samen onderwijzen zij 1.045 leerlingen. De school heeft drie kernwaarden, namelijk nieuwsgierigheid, aandacht voor elkaar en plezier in leren. Deze kernwaarden komen ook naar voren in de missie en visie van de school.

1.1.1 Het decanaat

Het decanaat ondersteunt en begeleidt leerlingen bij het maken van loopbaankeuzes, zoals de profiel- en studiekeuze. Dit wordt gedaan door middel van loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB). Op middelbare school X is één decaan aanwezig, voor zowel havo als vwo. De decaan heeft geen docententaak en behoort tot het onderwijsondersteunend personeel (Persoonlijke communicatie, 10 mei 2022). Het decanaat op middelbare school X is op papier tweedelijns ingericht; de decaan stuurt teams aan en van de mentoren en docenten wordt verwacht dat zij vorm geven aan de eerstelijns begeleiding van de leerlingen. De decaan is tevens de opdrachtgever van dit project.

1.1.2 De doelgroep

De doelgroep waar het onderzoeksproject om draait, zijn leerlingen tussen de 14 en 16 jaar oud. Zij volgen allemaal onderwijs op middelbare school X in havo 3. Deze leerlingen vallen in de adolescentiefase. In de adolescentiefase worden identiteitsvraagstukken steeds belangrijker (Feldman, 2013). Dit komt doordat adolescenten een beter intellectueel vermogen ontwikkelen, waardoor ze het verband kunnen zien tussen de identiteit uit het nu en hun toekomstige identiteit. De adolescentie is volgens Erikson (in Feldman, 2013) de tijd van het stadium van identiteit-versus-identiteitsverwarring. Erikson koppelt elke ontwikkelingsfase aan een ontwikkelingstaak. De belangrijkste ontwikkeling die jongeren aan deze fase overhouden is loyaliteit. Dit heeft vooral betrekking op het maken van keuzes en trouw blijven aan deze keuzes. Ook wordt er steeds meer zelfstandigheid verwacht en is het belangrijk dat jongeren de ruimte krijgen om te experimenteren.

Tevens is het van belang dat de hersenen van deze jongeren nog volop in ontwikkeling zijn. Doordat de prefrontale cortex nog niet volledig is ontwikkeld, zijn ook de executieve functies van jongeren nog niet volledig ontwikkeld. Dit houdt onder anderen in dat zij impulsievere keuzes maken en minder goed in staat zijn om consequenties van keuzes te overzien (Feldman, 2013). Daarnaast hebben jongeren deze executieve functies nodig voor het bepalen van een langetermijndoel en om plannen en keuzes te maken om dat doel te kunnen behalen (Rigter & van Hintum, 2015). Hierbij kun je bijvoorbeeld denken aan het willen volgen van een bepaalde vervolgopleiding.

1.2 Aanleiding

Naast het overdragen en aanleren van kennis wordt er tijdens de middelbare schoolperiode van jongeren een basis gelegd in het leren kennen van jezelf (SLO, 2016). In onze huidige maatschappij wordt er regelmatig van baan gewisseld en blijven mensen niet meer hun hele leven bij dezelfde werkgever en/of in dezelfde functie (Vogel, 2019). Het is daarom een van de kerndoelen van het SLO (2016) dat jongeren in de onderbouw leren wie zij zijn, waar zij goed in zijn en hoe zij dit kunnen inzetten in de praktijk. Met deze zelfkennis kunnen zij onderbouwde keuzes maken en behouden zij de

regie over hun eigen loopbaan. Het is dus van belang dat jongeren leren kiezen. Dit wordt in het voortgezet onderwijs vormgegeven middels loopbaanoriëntatie en -begeleiding (Toebast et al., 2019).

1.2.1 Loopbaanoriëntatie en -begeleiding

LOB staat voor loopbaanoriëntatie en -begeleiding. Onder LOB verstaan we het geheel van activiteiten en begeleiding waarmee de school zijn leerlingen ondersteunt bij het maken van loopbaangerichte keuzes (Toebast et al., 2019). Sinds 1999 is dit onderwerp opgenomen in de 'Wet op het Voortgezet Onderwijs' (WVO) (Expertisepunt LOB, z.d.). Deze wet stelt dat scholen het onderwerp 'Oriëntatie op studie en beroep' opnemen in het examenprogramma. De manier waarop dit wordt vormgegeven, is voor havo/vwo niet vastgelegd in de wet. Het is de verantwoordelijkheid van de school zelf (Toebast et al., 2019). Op havo/vwo niveau mag een school dus zelf kiezen hoe ze het LOB in het curriculum vormgeeft. Voor vmbo staat hierover wel het een en ander in de wet voorgeschreven, onder andere dat het LOB programma wordt vormgegeven middels de vijf loopbaancompetenties (Toebast et al., 2019). Wat deze loopbaancompetenties inhouden, wordt toegelicht in hoofdstuk 2.2.

1.2.2 Profielkeuze

Op middelbare school X kiezen leerlingen richting het einde van havo 3 een profiel, wat ze in de bovenbouw (havo 4 en 5) volgen. De vier profielen en hierbij verplichte vakken zijn, net als LOB, vastgelegd in de WVO. Een leerling kan kiezen uit de volgende profielen:

- Cultuur en Maatschappij (C&M)
- Economie en Maatschappij (E&M)
- Natuur en Gezondheid (N&G)
- Natuur en Techniek (N&T)

(Rijksoverheid, z.d.)

Met de profielkeuze maken jonge leerlingen een keuze die de rest van hun toekomst beïnvloedt. Het bepaalt deels welke vervolgopleiding een jongere wel en niet kan volgen (Boogaard et al., 2020). Mede vanwege de onderontwikkelde executieve functies is het maken van zo'n keuze voor jongeren een grote uitdaging, maar met de juiste begeleiding en voorlichting hoeft dit geen problemen op te leveren (Nationaal Regieorgaan Onderwijs, 2020). Door met jongeren in gesprek te gaan en hen te begeleiden bij het ontdekken van hun mogelijkheden, talenten, passies en het ontwikkelen van een realistisch beeld van het vervolgonderwijs en het beroepsperspectief maken zij onderbouwde keuzes (Toebast et al., 2019).

1.3 Leeswijzer

Het onderzoeks- en verbeterproces is vormgegeven middels het Double Diamond-model (Van 't Veer et al., 2021). Dit model wordt toegelicht in paragraaf 3.1. Aan het begin van elk hoofdstuk wordt weergegeven vanuit welke fase van het Double Diamond-model op dat moment gewerkt wordt.

In het komende hoofdstuk, hoofdstuk 2, wordt een probleemanalyse geschetst. Hierbij worden verschillende perspectieven vanuit de praktijk onderzocht en gekoppeld aan relevante literatuur. Hieruit volgt de probleemstelling met hoofd- en deelvragen. In hoofdstuk 3 wordt de onderzoeksprocedure omschreven, waarbij duidelijk wordt wie er op welke wijze bij het onderzoek betrokken is. Ook wordt hier omschreven hoe de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek is gewaarborgd en welke ethische afwegingen er zijn gemaakt gedurende het proces. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de resultaten per deelvraag, waarna als conclusie in hoofdstuk 5 de hoofdvraag wordt beantwoord. Tot slot is in hoofdstuk 6 de uitgewerkte praktijkverbetering te vinden.

Als een doorlopende lijn door al deze hoofdstukken worden de gemaakte keuzes verantwoord en wordt geschetst op welke manieren er is samengewerkt met de verschillende betrokkenen. Hiervoor is in bijlage XII feedback van verschillende betrokkenen toegevoegd.

Separaat toegevoegd zijn de volgende documenten:

- Toestemmingsformulieren
- Databoek
- De eerste versie van het Plan van Aanpak
- Verklaring geheimhouding van beide onderzoekers
- Het eindproduct; de ontwikkelkaart voor mentoren

Tabel 1

Competenties gekoppeld aan hoofdstukken

Competenties	Hoofdstukken
Onderzoeken en de praktijk verbeteren	Hoofdstuk 2, 4, 6 en bijlage XV
Samenwerken en creatief handelen	Paragraaf 2.1, paragraaf 3.4, paragraaf 6.2, bijlage VI, bijlage VII, bijlage VIII, bijlage IX, bijlage XIII en bijlage XIV
Verantwoorden	Hoofdstuk 3, paragraaf 6.1, paragraaf 6.2.1, bijlage XII en bijlage XVI

1.4 Begripsverheldering

Betrokken professionals

In dit onderzoek zullen geregeld ‘de betrokken professionals’ worden genoemd. Hiermee worden de mentoren, de decaan en de afdelingsleider havo onderbouw bedoeld. Het zijn professionals die op een bepaalde manier betrokken zijn bij de profielkeuze(begeleiding) van de leerlingen.

Profielkeuzebegeleiding

Met profielkeuzebegeleiding wordt bedoeld de begeleiding die wordt geboden door de betrokken professionals van Middelbare school X bedoeld.

LOB

LOB is een afkorting voor loopbaanoriëntatie en -begeleiding. Met LOB wordt loopbaanondersteuning bedoeld. Dit is de loopbaan die de leerlingen van havo 3 binnen middelbare school X doorlopen.

2 Probleemanalyse

In dit hoofdstuk wordt het probleem onderzocht vanuit verschillende perspectieven in de praktijk en vanuit de literatuur. Vanuit de conclusie worden de definitieve hoofd- en deelvragen geformuleerd. Het onderzoeken van de verschillende perspectieven valt onder discoverfase van het Double Diamond-model (Van 't Veer et al., 2021).

2.1 Praktijkanalyse

Om tot een goede vraagverheldering te komen, is de situatie vanuit verschillende perspectieven in kaart gebracht. Het perspectief van de opdrachtgever is in beeld gebracht middels de klovenanalyse. Daarnaast is het perspectief van de leerlingen en mentoren in kaart gebracht middels online enquêtes. Er zijn online enquêtes afgenomen, zodat er in korte tijd zo veel mogelijk data kon worden verzameld (Van der Donk & Van Lanen, 2017). Het uitzetten van de enquêtes wordt verder toegelicht in hoofdstuk 3.3. In deze paragraaf wordt een samengevat beeld gegeven van de uitkomsten.

2.1.1 Klovenanalyse

Om een beeld te krijgen van de huidige situatie en gewenste situatie is samen met de opdrachtgever de klovenanalyse ingevuld. Door middel van de klovenanalyse wordt de kloof tussen de huidige en de gewenste situatie helder, waardoor duidelijkheid ontstaat over de verbeterbehoefte(n) van de opdrachtgever (HAN University of Applied Sciences, 2021).

Huidige situatie

Op middelbare school X is sinds schooljaar 2020-2021 een driejarig experiment gestart om een vervroegde profielkeuze te maken in havo 3. Dit houdt in dat de leerlingen hun profielkeuze in maart definitief doorgeven. In het laatste trimester krijgen de leerlingen dan alleen nog les in de vakken die zij in hun profiel hebben, zodat ze goed zijn voorbereid op de bovenbouw. De profielkeuze lessen zijn onderdeel van LOB, wat aan bod komt in de mentorlessen. Er is volgens de opdrachtgever geen doorlopende leerlijn.

Op middelbare school X worden de volgende activiteiten en werkvormen aangeboden om de leerlingen te ondersteunen bij hun profielkeuze:

- *Start- en voortgangsgesprekken*
In deze startgesprekken worden afspraken gemaakt tussen mentor, leerling en ouder(s). Tevens worden er doelen gesteld. Ook LOB komt in deze startgesprekken aan bod. De driehoek tussen mentor, leerling en ouder wordt op deze manier aan de start van het schooljaar helder gemaakt. Tijdens de voortgangsgesprekken wordt met de leerling en ouder(s) besproken hoe het met (de resultaten van) de leerling gaat. Daarnaast wordt de profielkeuze bespreekbaar gemaakt.
- *Interactieve ouderavond*
Middels kleurenkaartjes krijgen ouders en leerlingen een beeld van de profielkeuze(mogelijkheden) en wat past bij de leerling. Tevens wordt hierdoor het gesprek tussen ouder en leerling over de profielkeuze op gang gebracht.
- *Profieloriëntatie bij Fontys*
De leerlingen volgen op de Fontys in vier workshops die de koppeling maken tussen profielvakken en opleidingen binnen de Fontys.

- *KeuzeWeb*

KeuzeWeb is een online programma waar de leerlingen middels vragenlijsten en opdrachten aan de slag gaan met hun profielkeuze. De mentoren/decaan kunnen de antwoorden van de leerlingen inzien en naar aanleiding daarvan verdiepende vragen stellen. De opdrachtgever geeft echter aan dat dit door mentoren niet vaak gebeurt. Dit belemmert volgens haar de mogelijkheid voor de leerling om de opgedane ervaring op een juiste manier te kunnen verwerken en hier conclusies uit te trekken.

- *Profiel dag*

Tijdens de profiel dag volgen leerlingen vijf keuzevakken die ze mogelijk volgend jaar in hun vakkenpakket hebben. De bedoeling is dat leerlingen hierdoor het vak op bovenbouw niveau ervaren en eventueel hun vakkenpakket nog kunnen bijstellen naar aanleiding van de opgedane ervaring. Na het observeren door een van de onderzoekers van verschillende lessen tijdens de profiel dag, blijkt dat er geen rode draad zit in de lessen. De docenten zijn vrij om hun eigen invulling te geven. Er wordt door weinig docenten ruimte gemaakt voor evaluatie van hetgeen wat in de les is gedaan. Leerlingen spreken duidelijke voorkeuren uit voor actieve werkvormen in plaats van luisterlessen.

- *Keuze-wijzer spel*

Het keuze-wijzer spel is een spel wat in groepjes leerlingen wordt gespeeld. Het bestaat uit een draaischijf met onderwerpen en bijbehorende vragenkaartjes. Belangrijk voor het spelen van dit spel is dat er een veilige sfeer heerst in de klas of de groep waarmee wordt gespeeld. De opdrachtgever geeft aan dat dit meermaals een belemmering is geweest om het spel niet toe te passen in de LOB-lessen.

De opdrachtgever merkte tevens op dat mentoren nog erg op haar leunen en regelmatig leerlingen doorverwijzen voor een gesprek. Dit zorgt er voor dat zij haar handen vol heeft aan afspraken met leerlingen en minder tijd heeft voor innovatie.

Tot slot is het een belangrijk gegeven dat de mentorrol op middelbare school X geen vrijwillige keuze is voor docenten. Het mentorschap is een taak die docenten krijgen toegewezen voor één schooljaar. Het jaar erna kan er door de directie worden gekozen om de mentoren te behouden of te wisselen.

Gewenste situatie

Uit het gesprek met de opdrachtgever kwamen een aantal verschillende punten voor de gewenste situatie. Allereerst wil zij zelf meer tijd voor het ontwikkelen en innoveren van LOB. Dit valt volgens haar samen met het feit dat mentoren op de hoogte moeten zijn van waar ze informatie kunnen vinden en zij moeten volgens haar meer eigen initiatief tonen omtrent de begeleiding van leerlingen bij de profielkeuze. Ze benoemde dat de mentoren hierbij een meer 'coachende' rol moeten aannemen, waarbij ze meer bezig zijn met het evalueren van opgedane ervaringen met de leerlingen.

Daarnaast is het volgens de opdrachtgever belangrijk om de vorm van de activiteiten aan te passen. Momenteel is het grootste deel van de profielkeuze activiteiten online te vinden in KeuzeWeb. De decaan ziet graag dat de helft van de activiteiten in fysieke vorm wordt uitgevoerd en dat online daarnaast voor de helft blijft bestaan. Tevens vindt ze het van belang dat de LOB-lessen, waar de profielkeuzebegeleiding onder valt, meer worden gericht op vragen zoals 'wie ben ik?', 'wat kan ik?' en 'wat wil ik?'. Dit geldt dus niet alleen voor de lessen in havo 3, maar in alle leerjaren op zowel havo als vwo. Ook benoemde de opdrachtgever dat het haar waardevol lijkt als leerlingen meer inspraak hebben

in de profielkeuzebegeleiding, welke activiteiten er gedaan worden en wat helpend is voor hen.

Tot slot werd door de opdrachtgever benoemd dat zij ouderbetrokkenheid een erg belangrijk onderdeel vindt binnen het keuzeprocess. Momenteel is er weinig zicht op de ouderbetrokkenheid, maar de opkomst bij de interactieve ouderavond voor havo 3 is volgens de opdrachtgever vrij groot. Ze zal het fijn vinden als de ouderbetrokkenheid in kaart wordt gebracht en er hierdoor kan worden vastgesteld of het nodig is deze te vergroten.

2.1.2 Enquêtes leerlingen

Havo 3-leerlingen

De enquête (zie bijlage I) is afgenomen tijdens het mentoruur en ingevuld door 51 leerlingen. Drie van deze leerlingen vinden dat ze niet genoeg hulp hebben gekregen bij hun profielkeuze. Tevens geven drie leerlingen aan dat hun mentor ze niet goed geholpen heeft. Dit zijn echter niet dezelfde leerlingen. Iets meer dan de helft van de leerlingen (56,9%) vindt het belangrijker dat ze vakken kunnen kiezen waar ze goed in zijn, dan dat ze vakken kunnen laten vallen waar ze niet goed in zijn. Hiertegenover staat dat 72,5% het belangrijker vindt om vakken te kiezen die ze leuk vinden, dan vakken te laten vallen die ze niet leuk vinden. Wat opvalt is dat iets meer dan de helft van de leerlingen, namelijk 27, hun profielkeuze baseert op wat ze willen gaan studeren. De overige 24 leerlingen geven aan dat ze nog niet weten wat ze later willen gaan doen.

Havo 4-leerlingen

Bij havo 4 is de enquête (zie bijlage II) ook tijdens het mentoruur ingevuld, door 38 respondenten. 28,9% hiervan vindt dat ze niet genoeg hulp hebben gekregen bij het maken van de profielkeuze. Maar liefst 39,5% geeft aan niet goed geholpen te zijn door de mentor. Opvallend is dat alle leerlingen aangeven dat de profielkeuze van hun vrienden niet belangrijk is geweest voor hun eigen keuze. Het valt ook op dat ongeveer tweederde van de leerlingen het belangrijker vindt dat ze vakken kunnen laten vallen waar ze niet goed in zijn, dan dat ze vakken kunnen kiezen waar ze wel goed in zijn. Precies hetzelfde aantal leerlingen vindt het belangrijker dat ze vakken kunnen laten vallen die ze niet leuk vinden, dan dat ze vakken kunnen kiezen die ze wel leuk vinden. Tot slot hebben we de leerlingen gevraagd in hoeverre ze spijt hebben van hun profielkeuze en de gekozen vakken. 2 van de 38 leerlingen heeft spijt van het gekozen profiel. Daarnaast heeft bijna 40% spijt van één of meerdere gekozen vakken binnen het profiel. Dit percentage benadrukt het belang van goede voorlichting over de vakinhoud in de bovenbouw.

Wat belangrijk is om te benoemen, is dat de havo 4-leerlingen hun profielkeuze gemaakt hebben ten tijde van de lockdown. De profielkeuzebegeleiding en activiteiten hebben in deze tijd grotendeels online plaatsgevonden. Dit kan zorgen voor een vertroebeld beeld. Tevens kan dit (een deel van) het verschil met de resultaten van havo 3 verklaren. Daarnaast kan het zo zijn dat deze leerlingen zich nu pas beseffen een 'verkeerde' profielkeuze te hebben gemaakt en hierdoor de begeleiding van hun mentor achteraf als minder goed ervaren.

2.1.3 Enquêtes mentoren

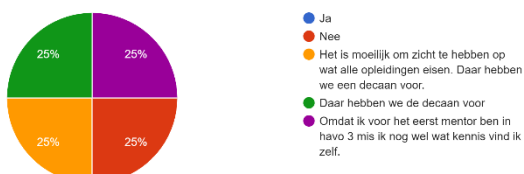
Er zijn vier havo 3-mentoren, die allemaal de enquête (zie bijlage III) hebben ingevuld. De enquêtes onder de mentoren zijn niet anoniem afgenomen, zodat er in het hoofdonderzoek specifiek doorgevraagd kon worden op de resultaten van de enquêtes. Wel kregen de vier respondenten de mogelijkheid om het 'naam'-veld leeg te laten, zodat de resultaten anoniem bleven. Hier heeft geen enkele respondent gebruik van gemaakt.

De antwoorden op de enquêtevragen lopen redelijk uiteen. Mentor B en C geven aan veel gebruik te maken van KeuzeWeb, de andere twee mentoren geven aan niet bekend te zijn met de opdrachten en/of er geen gebruik van te maken. Bij de drie gesloten vragen waren drie antwoordmogelijkheden: 'ja', 'nee' en 'anders, namelijk...'. Op de twee vragen die gaan over het bezit van voldoende kennis en vaardigheden, heeft geen enkele mentor gebruik gemaakt de antwoordmogelijkheid 'ja'. Mentor B en C hebben aangegeven dat ze daar 'de decaan voor hebben'. Mentor A en D geven beiden aan niet over voldoende kennis en vaardigheden te beschikken om de leerlingen te begeleiden in hun profielkeuze. De uitkomsten zijn ook te zien in Figuur 1 en 2.

Figuur 1

Antwoorden mentoren enquête

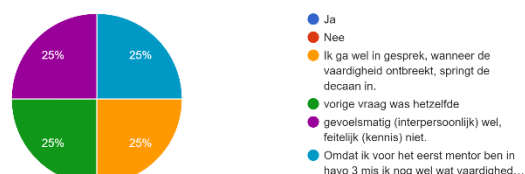
Beschik je over voldoende kennis om leerlingen te begeleiden in hun profielkeuze?
4 antwoorden

Figuur 2

Antwoorden mentoren enquête

Beschik je over voldoende vaardigheden om leerlingen te begeleiden in hun profielkeuze?
4 antwoorden

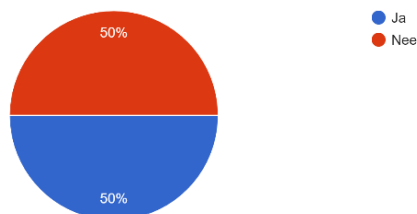

Op de vraag of de mentoren zichzelf voldoende bekwaam voelen om profielkeuzebegeleiding te bieden aan de leerlingen, antwoordden mentor B en C met 'ja' en mentor A en D met 'nee' (zie Figuur 3).

Figuur 3

Antwoorden mentoren enquête

Voel je je voldoende bekwaam om profielkeuzebegeleiding te geven?
4 antwoorden

Over het algemeen valt het in deze antwoorden op dat de mentoren die meerdere jaren ervaring hebben met het mentorschap positiever zijn over hun eigen kennis en kunde. Zij voelen zich voldoende bekwaam in de profielkeuzebegeleiding. De andere twee mentoren zijn sinds dit schooljaar mentor van havo 3 en zijn zichtbaar minder positief over de kennis en vaardigheden waarover zij beschikken met betrekking tot profielkeuzebegeleiding.

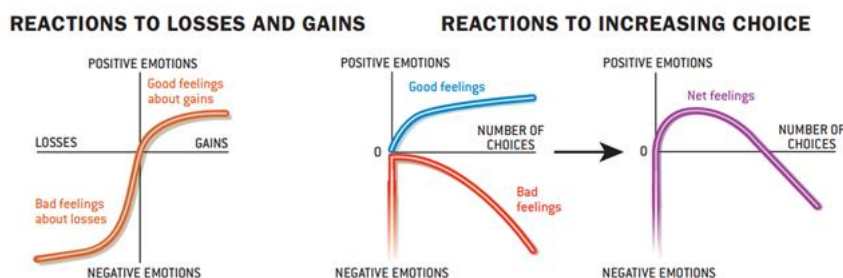
2.2 Literatuuranalyse

We leven in een wereld vol keuzes en met meer keuzevrijheid dan ooit. Zo zijn er ontzettend veel studies waar tegenwoordig uit te kiezen valt. Alleen al op het hbo zijn er 1.129 opleidingen (Dekker, z.d.).

Meer is niet altijd beter. Onderzoek suggereert dat een verminderd welzijn samenhangt met de toegenomen welvaart en meer keuzemogelijkheden (Schwartz, 2004). Er blijkt namelijk volgens Schwartz (2004) dat 'iets verliezen' vaak zwaarder weegt dan 'iets winnen', in de breedste zin van het woord. Dit ook te zien in de linker grafiek van Figuur 4; de positieve emoties bij een 'winst' zijn minder sterk dan de negatieve emoties bij een 'verlies'. In de meest rechtse grafiek van Figuur 4 is te zien dat men meer negatieve gevoelens ervaart bij een toename aan keuzemogelijkheden. Aangezien je (meestal) maar één keuze kunt maken, zijn er meer 'verliezen' naarmate de hoeveelheid keuzemogelijkheden toeneemt. Dit betekent dus ook dat de negatieve emoties toenemen. Men is bang om een verkeerde keuze te maken en de angst voor verlies neemt het over. Dit noemen we tegenwoordig ook wel 'keuzestress' (Sonneveldt & Loorbach, 2020).

Figuur 4

Emoties van mensen bij toename aan keuzemogelijkheden

Opmerking. Overgenomen uit *The tyranny of choice* (p. 47). door B. Schwartz, 2004 (<https://bschwartz.domains.swarthmore.edu/Sci.Amer.pdf>). Copyright 2004, Schwartz.

Vanwege het feit dat er steeds meer keuzemogelijkheden en keuzemomenten op ons pad komen, is het van belang dat we op jonge leeftijd leren om keuzes maken. Op het voortgezet onderwijs wordt hier door middel van LOB aandacht aan besteed. Om jongeren dit te leren en ervoor te zorgen dat zij op lange termijn sturing kunnen geven aan hun eigen loopbaan, zijn de vijf loopbaancompetenties ontwikkeld door Marinka Kuijpers. De vijf loopbaancompetenties zijn als volgt:

- kwaliteitenreflectie (*wat kan ik?*)
- motievenreflectie (*waar sta ik voor?*)
- werkexploratie (*waar ben ik op mijn plek?*)
- loopbaansturing (*hoe bereik ik mijn doel?*)
- netwerken (*wie kan mij helpen?*)

(Expertisepunt LOB, 2018)

Door het ontwikkelen van de vijf loopbaancompetenties in het voortgezet onderwijs krijgen jongeren inzicht in zichzelf, op basis waarvan zij zowel nu als in de toekomst keuzes kunnen maken (Toebast et al., 2019).

De profielkeuze is één van die keuzemomenten voor jongeren in het voortgezet onderwijs. Deze keuze bepaalt namelijk welke vervolgopleidingen een jongere wél, maar ook welke vervolgopleidingen een jongere niet kan volgen. Er is namelijk een tal aan opleidingen die eisen stelt aan het gevolgde profiel op de middelbare school (Boogaard et al., 2020). Volgens het Nationaal Regieorgaan Onderwijs (2020) is het voor jongeren gemakkelijker om een profielkeuze te maken wanneer de jongere al een studie- en beroepskeuze voor ogen heeft, maar meestal weet een derdejaars leerling dat nog niet. Zelfs zestig procent van de afgestudeerden op hbo- en wo-niveau weet niet wat ze na het afstuderen willen doen (Nationale Onderwijsgids, 2015).

Voor leerlingen in de middelbare schoolleeftijd is het lastig om keuzes te maken vanwege het feit dat de hersenen nog niet volledig ontwikkeld zijn. Hierdoor zijn zij minder goed in staat om consequenties te overzien, denken ze nog niet na over de lange termijn en maken zij impulsievere keuzes (Feldman,

2013). Het komt dus wel eens voor dat leerlingen spijt hebben van hun vakkenpakket of profielkeuze. Marieke Snippe deed op het H.N. Werkman Stadslyceum in Groningen onderzoek naar wisselingen in vakken op het havo en atheneum. In de eerste helft van leerjaar 4 wisselden 12% van de leerlingen van vak (Snippe, 2021). Zelfs in klas 5 en 6 vonden volgens Snippe (2021) nog wisselingen plaats bij zo'n 2-3% van de leerlingen. Ook volgens het Nationale Regieorgaan Onderwijs (2020) heeft 13% van de leerlingen achteraf spijt van hun profielkeuze.

Om dit keuzeproces voor jongeren goed te laten verlopen, is het nodig dat er goede begeleiding wordt geboden. Hierin is volgens de VO Raad (2018) een cruciale rol weggelegd voor de mentor. Wouter Stroop van het Jan Tinbergen College in Roosendaal zegt hierover het volgende: "Leerlingen geven aan dat het veel uitmaakt hoe de mentoren omgaan met LOB." (VO Raad, 2018).

2.3 Conclusie probleemanalyse

Op dit moment maken havo 3-leerlingen hun definitieve profielkeuze al redelijk vroeg in het schooljaar, namelijk begin maart. Zij worden hierbij begeleid door middel van LOB-lessen. Deze LOB-lessen worden gegeven door het duo-mentoraat van de klas. Er is een scala aan activiteiten beschikbaar die de mentoren kunnen inzetten tijdens deze lessen. Opvallend is dat er veel wordt gewerkt met het online programma KeuzeWeb. De meningen van de leerlingen over KeuzeWeb zijn verdeeld. Daarnaast blijkt dat de mentoren niet evalueren met de leerlingen over de betreffende opdrachten, terwijl de decaan aangeeft dat dit een belangrijk onderdeel is van LOB.

Er is een groot verschil te zien tussen de tevredenheid van de leerlingen van havo 3 en havo 4. De leerlingen van havo 3 zijn over het algemeen tevreden over de hulp die zij van hun mentoren ontvangen, waar dit bij havo 4 toch nog wat achter blijft. Ook vindt het grootste deel van de huidige havo 3-leerlingen het kiezen van leuke vakken en vakken waar ze goed in zijn belangrijker dan het laten vallen van vakken, terwijl dit cijfer bij havo 4-leerlingen zichtbaar anders is. Daarnaast geven vijftien leerlingen van havo 4 aan dat zij spijt hebben van één of meerdere vakken in hun profiel. Bijna de helft van de leerlingen geeft aan dat ze nog niet weten wat ze later willen worden, wat het kiezen van een profiel voor hen moeilijker maken. Zij kunnen hierdoor namelijk minder gericht een keuze maken.

Onder de mentoren is ook verdeeldheid te merken als het gaat om het bekwaamheidsgevoel. Twee van de vier mentoren geven aan dat zij vaardigheden en kennis missen om de leerlingen de juiste begeleiding te kunnen bieden. Zij voelen zich dan ook niet voldoende bekwaam in de profielkeuzebegeleiding. Alle mentoren halen echter wel steun uit de aanwezigheid, kennis en kunde van de decaan, waar ze dankbaar gebruik van maken. Ook de opdrachtgever geeft aan dat de profielkeuze van de leerling valt of staat met de begeleiding die geboden wordt door de mentoren.

In de vakliteratuur lezen we dat het voor jongeren lastig is om keuzes te maken, vanwege het feit dat hun hersenen nog niet volledig zijn ontwikkeld. Zij kunnen nog niet nadenken over de consequenties van hun keuzes op lange termijn, terwijl men bij verschillende opleidingen een bepaald profiel of specifiek vak nodig heeft om te mogen starten. Met dit in het achterhoofd, is het belangrijk dat een jongere goede begeleiding krijgt bij het maken van een profielkeuze.

Goede loopbaanbegeleiding kan ervoor zorgen dat leerlingen leren reflecteren en leren keuzes te maken. Wanneer LOB vormgegeven wordt als proces gedurende de hele middelbare schoolcarrière van de leerling, wordt het maken van keuzes ervaren als gewoon en hiermee minder stressvol en toekomstbepalend (Toebast et al., 2019). Dit resulteert volgens Toebast et al. (2019) in dat leerlingen waarschijnlijk minder switchen van profiel en zorgt voor minder studiewissel en uitval in het hoger

onderwijs. Hiervoor is het nodig dat de school en de betrokken professionals in staat zijn om de leerlingen de juiste begeleiding te kunnen bieden. Het onderzoeksproject zal zich daarom richten op het verbeteren van de profielkeuzebegeleiding die wordt geboden aan de havo 3-leerlingen op middelbare school X.

2.4 Probleemstelling

2.4.1 Doelstelling

Het doel van het onderzoek is het verbeteren van de profielkeuzebegeleiding aan de havo 3-leerlingen van middelbare school X, zodat de leerlingen een onderbouwde profielkeuze maken.

2.4.2 Hoofdvraag

Hoe kunnen de betrokken professionals van middelbare school X de profielkeuzebegeleiding van havo 3-leerlingen verbeteren?

2.4.3 Deelvragen

Deelvraag 1. Wat wordt er op middelbare school X door de betrokken professionals gedaan om de havo 3-leerlingen te begeleiden in hun profielkeuze?

Deelvraag 2. Hoe wordt de profielkeuzebegeleiding door de verschillende betrokkenen ervaren?

Deelvraag 3. Welke aspecten zijn volgens de literatuur essentieel in de vormgeving van de profielkeuzebegeleiding van havo 3-leerlingen?

Deelvraag 4. Over welke kennis en vaardigheden moet een mentor van middelbare school X beschikken om de havo 3-leerlingen te ondersteunen bij hun profielkeuze?

3 Onderzoeks- en ontwerpstappen

3.1 Onderzoeksbenadering

Dit onderzoek gaat uit van een kwalitatieve onderzoeksbenadering. Bij kwalitatief onderzoek is men gericht op het gebruiken van de werkelijkheid (Han-Pedagogiek, 2016). Er is gebruikt gemaakt van enquêtes, interviews, observaties en een brainstormsessie om de doelgroep zo goed mogelijk te betrekken in de stappen die door de onderzoekers gezet worden. Gedurende het onderzoek is er ook een ontwerpcyclus doorlopen om uiteindelijk een product te implementeren in de praktijk. Wanneer onderzoek en praktijkverbetering gelijktijdig plaatsvinden, noemen we dat ontwerponderzoek. Nieuwe innovaties worden hierbij systematisch in en met de praktijk ontwikkeld, geïmplementeerd en geëvalueerd (Van der Donk & Van Lanen, 2017). Dit wordt verder toegelicht in hoofdstuk 6.

Het doel van dit onderzoek is om uiteindelijk een innovatief product te ontwerpen wat passend is bij de vraag vanuit de opdrachtgever. Om tot een innovatief product te komen, is er voor het ontwerpproces gebruik gemaakt van het Double Diamond-model. Dit model laat zien dat de onderzoeker twee belangrijke taken heeft in het ontwerpproces; de eerste taak is om ervoor te zorgen dat het ontwerp gericht is op de essentie van het probleem en passend is bij de behoefte van de doelgroep. De tweede taak is om vanuit het ontwerp vraagstuk een passende oplossing (Van 't Veer et al., 2021).

Eerste diamant

In de beginfase (de discoverfase) van het onderzoek wordt er door middel van verschillende werkvormen onderzoek gedaan naar de context van de organisatie en de relevante doelgroepen. Tijdens de discoverfase wordt er vooral divergerend gewerkt. Tijdens de eerste fase is het van belang om zoveel mogelijk informatie te verzamelen en met een open blik het probleem te benaderen (Van 't Veer et al., 2021). Vervolgens worden in de definefase de belangrijkste inzichten uit de verzamelde informatie gehaald en wordt er besloten wat de essentie is waarop het ontwerpproces zich zal richten. Ook hierbij is het van belang om nog niet te veel te richten, het onderzoek moet nog alle kanten op kunnen (Van 't Veer et al., 2021).

Tweede diamant

In de developfase gaat het met name om het bedenken van veel verschillende ideeën en vervolgens het ontwerpen van meerdere prototypes (Van 't Veer et al., 2021). Hiervoor worden er vooral divergerende activiteiten gedaan. Het prototype dat het best aansluit bij de doelgroep en het meest belovend lijkt, wordt uitgewerkt en verbeterd, zodat het daadwerkelijk in de praktijk kan worden gebruikt (Van 't Veer et al., 2021). Dit is de laatste fase van het ontwerpproces, ook wel deliverfase genoemd.

3.2 Participanten

Een van de belangrijkste pijlers van een ontwerpgerichte benadering is user-centeredness. Dat houdt in dat de doelgroep zelf per definitie de belangrijkste populatie is die betrokken wordt in het onderzoek (Van 't Veer et al., 2021). De participanten die hebben deelgenomen aan dit onderzoek zijn de leerlingen van havo 3 en 4, de mentoren van havo 3 en de decaan. De decaan is tevens de opdrachtgever van het onderzoek geweest. Tot slot is ook de afdelingsleider havo onderbouw bevraagd. Zij is geen onderdeel van de onderzoeksdoelgroep, maar is wel bevraagd in het kader van contextverheldering.

3.3 Meetinstrumenten

3.3.1 Enquêtes

Er zijn verschillende online enquêtes afgenomen bij zowel de mentoren als de leerlingen, deze zijn te vinden in bijlage I, II en III. Bij een enquête wordt gebruik gemaakt van een standaard vragenlijst, die aan meerdere personen wordt voorgelegd. Hierbij kan de hele onderzoeksdoelgroep worden ondervraagd (Hoftijzer & Korte, 2013). Van tevoren is er met de decaan bekeken welke vragen passend zijn in de beleefwereld en bij het woordenschat van de leerlingen, om op deze manier de gewenste antwoorden te krijgen. Wanneer de vragen verkeerd opgevat kunnen worden, kan dit zorgen voor verkeerde uitkomsten (Van der Donk & Van Lanen, 2017). De uitkomsten van de enquêtes zijn anoniem en dit is van te voren ook aangegeven aan de participanten.

3.3.2 Observatie

Sommige methoden kunnen iets in mensen naar boven halen terwijl dat met alleen praten niet lukt (Van 't Veer et al., 2021). Een observatie is daar een voorbeeld van. Door middel van observaties krijg je een realistisch beeld van wat er daadwerkelijk in de praktijk gebeurt (Van der Donk & Van Lanen, 2017). De profielkeuzelessen die worden aangeboden om kennis te maken met de verschillende profielen en keuzevakken in de bovenbouw zijn bijgewoond door één van de onderzoekers. De onderzoeker heeft zich van tevoren aan de docent voorgesteld, maar is niet voorgesteld aan de rest van de klas. Hier is bewust voor gekozen, zodat de leerlingen zich zo 'gewoon' mogelijk gedragen. Wanneer mensen zich niet bewust geobserveerd voelen, zullen zij zich eerder gedragen zoals ze normaal ook doen, deze methode is dus authentiek (Van 't Veer et al., 2021).

3.3.3 Interviews

Tijdens het onderzoek zijn verschillende interviews afgenomen bij zowel de betrokken professionals als de leerlingen. Bij een interview ga je in gesprek met de respondent, waardoor het een directe vorm van bevragen is (Van der Donk & Van Lanen, 2017). Bij de betrokken professionals zijn individuele interviews afgenomen, aangezien er gevraagd werd naar functioneren in de rol van mentor en decaan, wat een gevoelig onderwerp kan zijn. Wanneer je het hebt over een gevoelig thema, kies je voor individuele interviews (Van der Donk & Van Lanen, 2017). De interviewvragen voor de verschillende professionals zijn te vinden in bijlage IV.

Er kan bij zowel schriftelijk als mondeling bevragen voor gekozen worden om zeer gestructureerd of minder gestructureerd data te verzamelen (Van der Donk & Van Lanen, 2017). De interviewvragen zijn van te voren door de onderzoekers opgesteld. Hierin zijn de uitslagen van de enquête meegenomen, zodat de interviewvragen hierop aansloten. Voor de leerlingen zijn ook vragen opgesteld en samen met de decaan is bekeken of deze goed aansloten op de doelgroep en niet te ingewikkeld waren. De interviews zijn zeer gestructureerd opgesteld (Van der Donk & Van Lanen, 2017). Er zijn van te voren vragenlijsten van minstens vijftien vragen opgesteld.

In het plan van aanpak (separaat toegevoegd) was het plan om met de leerlingen een focusgroep te houden met ongeveer acht leerlingen. Uiteindelijk is er in de uitvoering voor gekozen om de leerlingen in duo's te interviewen om de veiligheid voor de leerlingen te waarborgen. Voordat de respondenten zijn uitgenodigd, is er aan de mentoren van deze leerlingen gevraagd om de duo's samen te stellen, zodat de leerlingen zich ook daadwerkelijk op hun gemak voelen bij elkaar. De mentoren kennen de leerlingen immers het beste. De interviewvragen voor de leerlingen zijn te vinden in bijlage V en bedacht door beiden onderzoekers. Aan het eind van het interview kregen de duo's de opdracht om hun ideale mentor samen te stellen. Hierbij kregen zij een blad met een omtrek van een mens. De duo's zijn in

gesprek gegaan over welke eigenschappen een goede mentor heeft en hebben deze opgeschreven. Dit hebben zij gedaan in afwezigheid van de onderzoeker, om ervoor te zorgen dat de leerlingen vrijuit konden spreken en de positie van de onderzoeker geen invloed had op de resultaten (Van der Donk & Van Lanen, 2017). De resultaten van deze werkvorm zijn te vinden in bijlage VI.

3.3.4 Brainstormsessie & brainwriting

Er heeft een brainstormsessie plaatsgevonden met de twee onderzoekers, de opdrachtgever en de afdelingsleider om op deze manier de resultaten te kunnen presenteren en samen na te denken over een mogelijk innovatief product. Als start van de brainstormsessie hebben de onderzoekers de resultaten van het onderzoeksproject gepresenteerd. De PowerPoint presentatie die hierbij is gebruikt, is te vinden in bijlage VII. Hiermee kon de verkregen informatie nog een laatste keer geverifieerd worden, alvorens er met de ontwikkeling van het product gestart werd. De aanwezigen kregen hierbij een blad met drie vragen (zie bijlage VIII) waar zij tijdens de presentatie antwoord op konden geven. Zo hoefden de aanwezigen niet alles uit de resultaten te onthouden, wat tevens zorgt voor tijdsbesparing. Daarnaast stond hierdoor direct alles op papier, waardoor de onderzoekers na de brainstormsessie efficiënt verder konden werken.

Tijdens de brainstormsessie is brainwriting ingezet als methode. Voor het stimuleren van creativiteit én het komen tot nieuwe ideeën voor een bepaald probleem worden vaak brainstormsessies gehouden. Het openlijk delen van ideeën kan het creatieve proces op gang brengen, waardoor nieuwe creatieve ideeën worden gegenereerd (Van 't Veer et al., 2021). Net als bij brainstorming gaat het bij brainwriting vooral om het genereren van veel ideeën. Er zijn meerdere vormen van brainwriting. Een veelgebruikte variant is de 6-3-5-methode: zes personen schrijven drie ideeën op in vijf minuten. De opgeschreven ideeën worden vervolgens doorgegeven, zodat de volgende persoon ideeën kan formuleren; dit kunnen nieuwe ideeën zijn, maar ook ideeën die voortvloeien uit hetgeen wat de vorige persoon heeft opgeschreven (Van 't Veer et al., 2021). Tijdens de brainwriting heeft de afdelingsleider de sessie verlaten en is mentor B aangesloten. Beide onderzoekers hebben ook deelgenomen aan de brainwriting sessie, waardoor er vanuit meerdere invalshoeken ideeën konden worden gegenereerd. Doordat er ook vanuit de praktijk verschillende disciplines hebben deelgenomen aan de brainwriting, heeft er een participatief ontwerpproces plaatsgevonden (Van 't Veer et al., 2021).

3.4 Procedure van onderzoek

In deze paragraaf zal per deelvraag beschreven worden welk meetinstrument is ingezet, op welke manier dit gedaan is en welke stappen er nodig waren om dit meetinstrument in te zetten.

Deelvraag 1. Wat wordt er op middelbare school X door de betrokken professionals gedaan om de havo 3-leerlingen te begeleiden in hun profielkeuzeproces?

Om deze deelvraag te beantwoorden zijn allereerst de klovenanalyse en de resultaten uit de enquêtes van de probleemanalyse gebruikt. Na het afnemen van de enquêtes zijn er verschillende interviews gehouden met de leerlingen, de mentoren, de afdelingsleider en de decaan. Voorafgaand aan de interviews is geverifieerd of de leerlingen en de mentoren nog steeds achter de destijds gegeven antwoorden stonden. Voor deze deelvraag is er in de interviews gevraagd naar de verschillende activiteiten omtrent de profielkeuze en bij wie de taak ligt om de activiteiten uit te voeren. Bij de leerlingen is met name gecheckt of de verschillende activiteiten aansluiten bij hun behoeftes.

Deelvraag 2. Hoe wordt de profielkeuzebegeleiding door de betrokkenen ervaren?

Voor het beantwoorden van deze deelvraag zijn wederom zowel de enquêtes en de observatie uit de probleemanalyse als de verschillende interviews gebruikt. Voor deze deelvraag is er in de interviews

ingegaan op de beleving van de leerlingen en de professionals ten aanzien van de profielkeuzebegeleiding. Hierbij kwam ook het gemis aan vaardigheden en kennis aan bod, evenals de ontwikkelwensen van de mentoren.

Deelvraag 3. Wat zijn volgens de literatuur belangrijke aspecten in de profielkeuzebegeleiding van havo 3-leerlingen?

Deelvraag 3 is louter beantwoord aan de hand van een literatuurstudie. Hierdoor wordt er gebruik gemaakt van zowel brontriangulatie als methodische triangulatie (Van der Donk & Van Lanen, 2017). Dit zorgt ervoor dat de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek wordt gewaarborgd.

Deelvraag 4. Over welke kennis en vaardigheden moet een mentor van middelbare school X beschikken om de leerlingen van havo 3 te ondersteunen bij hun profielkeuze?

Voor het beantwoorden van deelvraag 4 is wederom gebruik gemaakt van de verschillende interviews met de professionals. Daarnaast hebben de leerlingen in het interview aangegeven welke eigenschappen zij van groot belang vinden voor een mentor. Ook is er voor het beantwoorden van deze deelvraag gebruik gemaakt van vakliteratuur omtrent het mentorschap. Er is hierbij gebruik gemaakt van literatuur omtrent competenties, vaardigheden en kennis van mentoren. Daarnaast is er informatie opgedaan over de begeleiding van mentoren op het voortgezet onderwijs.

Benadering participanten

Allereerst zijn de onderzoekers voorgesteld middels een online personeelsinfo die elke week verstuurd wordt naar de medewerkers. Hierna is er een online enquête opgesteld over de profielkeuze in havo 3 en hoe hierin begeleiding geboden wordt vanuit de mentoren. Vervolgens is er een mail gestuurd naar de mentoren van havo 3 om hen te vragen de enquête in te vullen over de profielkeuze. Na een paar dagen is er een reminder gestuurd naar mentoren die deze nog niet ingevuld hadden. Deze enquête is anoniem waardoor toestemmingsformulieren niet nodig zijn. Hierna zijn mentoren gemaïld met de vraag voor een mogelijk interview.

Voor de leerlingen is ook een online enquête ontwikkeld die via de mentoren, na de vraag vanuit de onderzoekers, is aangekondigd tijdens de les. Ook deze enquête is anoniem. Wanneer een leerling verder in gesprek wilde over de profielkeuze kon hij/zij dit aangeven door zijn/haar naam en klas in te vullen. Vervolgens is er via de decaan een mail gestuurd naar desbetreffende ouders/verzorgers om te vragen of hij/zij akkoord gingen met de deelname van het kind aan het onderzoek. Vanuit hier zijn de leerlingen door de onderzoekers benaderd.

Na afronding van het vooronderzoek zijn de resultaten middels een prezi gepresenteerd aan de opdrachtgever.

Zowel de vier mentoren als de afdelingsleider zijn benaderd via een e-mail met de vraag wanneer een interview zou kunnen plaatsvinden, waarbij de vragen vooraf zijn opgesteld. De decaan is ook geïnterviewd. Er is via WhatsApp een afspraak gemaakt en vervolgens is zij via Teams geïnterviewd door beide onderzoekers. Zij zijn allen alvorens op de hoogte gebracht dat het interview opgenomen werd. De toestemmingsformulieren zijn dan ook voorafgaand aan de interviews getekend. Alle professionals zijn geïnterviewd door beide onderzoekers.

Voor de brainstormsessie is gepoogd een datum met alle zes de professionals af te stemmen middels een datumprikker. Hiervoor zijn wederom verschillende reminders verzonden, zodat de beschikbaarheid van alle professionals in zicht was. Helaas was het niet mogelijk om een datum te prikken waarop alle

mentoren bij de sessie aanwezig konden zijn. Er is daarom gekozen voor de datum waarbij er van elke functie één professional aanwezig was.

De feedback van de opdrachtgever, mentor B en mentor D op het gebied van samenwerken en creatief handelen is te vinden in bijlage XIII.

3.5 Data analyse

Voor de analyse van de verschillende interviews is er gekozen voor transcriberen en coderen. Dit is voor elk interview door beide onderzoekers gedaan om een zo valide mogelijke codelijst te maken. De codelijsten zijn gezamenlijk aangepast door de interviews naast elkaar te leggen en overeenkomsten en verschillen te bespreken. Er is zowel deductief als inductief gecodeerd. Bij inductief coderen wordt er gezocht naar codes die passen bij de onderwerpen en bij deductief coderen groepeer men bepaalde codes om zo een patroon vast te stellen (Scribbr, z.d.). Er is een codeboom gemaakt van de verschillende codes voor zowel de interviews met de betrokken professionals als met de leerlingen. Beide codebomen zijn te vinden in bijlage XII. Middels deze codes zijn de deelvragen beantwoord, om zo de resultaten van de interviews zo gestructureerd mogelijk weer te geven.

3.6 Betrouwbaarheid en validiteit

Alle interviews die zijn afgenomen voor dit onderzoek zijn getranscribeerd en gecodeerd. Bij transcriberen schrijf je uit wat er is gezegd, waardoor je minder snel aannames doet. Dit draagt bij aan de betrouwbaarheid van de resultaten van je onderzoek (Han-Pedagogiek, 2016). Vervolgens zijn de interviews gecodeerd. Omwille van de betrouwbaarheid van het onderzoek zijn de interviews door beide onderzoekers afzonderlijk gecodeerd, waardoor de onderzoekers elkaar niet hebben kunnen beïnvloeden in de keuze voor de codes (Han-Pedagogiek, 2016). Naderhand zijn de codes vergelijken en is er in samenspraak tot één codelijst gekomen.

Ook is er constant gezorgd voor draagvlak bij alle deelnemers door hen actief te betrekken in het proces en hun op de hoogte te houden van de stappen die er genomen werden. De professionals zijn grotendeels op de hoogte gehouden middels e-mailverkeer. De informatie en het proces van de onderzoekers is met de opdrachtgever gedeeld middels een online Google Drive. Uiteraard is er een aparte drive gemaakt met de getranscribeerde interviews waar alleen de onderzoekers bij konden. Dit geldt ook voor andere privacygevoelige documenten.

Alle participanten die bevraagd zijn, zijn direct betrokken bij de uitkomst van het onderzoek. De participanten hebben op deze manier allen de kans gekregen om hun mening naar voren te brengen, waardoor er breed gezocht kon worden naar mogelijke oplossingen. Zowel de kant van leerlingen als die van professionals is op deze manier belicht. Ook is er constant contact geweest tussen de opdrachtgever en de onderzoekers om een gezamenlijk doel voor ogen te houden en er zeker van te zijn dat de opdrachtgever nog aansluiting vond bij de richting van het onderzoek.

Er hebben relatief weinig leerlingen geparticipeerd in het hoofdonderzoek. De enquêtes zijn wel door zo'n negentig leerlingen ingevuld, maar uiteindelijk zijn er zes van deze leerlingen geïnterviewd. Dit had te maken met de grootte van het onderzoek en de tijd die ervoor beschikbaar was. Ook was er een kleine hoeveel leerlingen die had aangegeven daadwerkelijk deel te willen nemen aan het onderzoek. Dit kan ervoor zorgen dat de resultaten van de interviews niet geheel representatief zijn voor de hele onderzoekspopulatie, wat de betrouwbaarheid van het onderzoek verkleint (Van 't Veer et al., 2021).

Er is breed onderzoek gedaan naar profielkeuze en LOB. Zo heeft er een gesprek plaatsgevonden met een decan van een andere school om een breder beeld te krijgen van wat de profielkeuze en LOB inhouden. Daarnaast konden de onderzoekers hierdoor in beeld krijgen hoe deze school vormgeeft aan het LOB-programma. Ook is er een decanenkring bijgewoond om op deze manier meer input te krijgen voor het onderzoek en een andere invalshoek te creëren dan die er al gehoord was vanuit middelbare school X.

Tijdens het onderzoek heeft er coaching plaatsgevonden op de HAN in Nijmegen. Tijdens deze lessen hadden de onderzoekers de mogelijkheid om vragen te stellen aan de begeleider van het onderzoek vanuit de HAN en medestudenten. Dit zorgde wederom voor een bredere visie op het onderwerp en voorkwam tunnelvisie bij beide onderzoekers.

Om de bruikbaarheid van het onderzoek te vergroten moet men in acht nemen dat de resultaten uit het onderzoek alleen gebruikt worden binnen de context van middelbare school X. De resultaten van het onderzoek zijn niet toepasbaar op een andere organisatie (HAN University of Applied Sciences, 2022).

3.7 Ethische afwegingen

Er is gedurende het hele onderzoek door de onderzoekers rekening gehouden met de ethische kant van onderzoek doen. Zo is er constant overleg geweest tussen de onderzoekers en de opdrachtgever en is er gecontroleerd of het onderzoek niet in een bepaalde richting werd gestuurd door de opdrachtgever. De onderzoekers hebben een onafhankelijk rol bekleed tijdens het doen van het onderzoek en het afnemen van interviews. Een onafhankelijk onderzoek betekent dat de onderzoeker geen belang heeft bij de uitkomsten van het gesprek (De Graauw, z.d.).

Ook zijn alle participanten ingelicht over het gebruik van de informatie uit interviews en enquêtes en vanuit hier zijn toestemmingsformulieren ingevuld. De toestemmingsformulieren zijn opgesteld door de HAN te Nijmegen. In deze formulieren staat duidelijk vermeld dat men de participanten anonimiseert en zorgvuldig omgaat met de opnames die gemaakt zijn.

Tot slot is er zeer bewust omgegaan met het feit dat een deel van de participanten minderjarig is. Hier is dan ook een ander toestemmingsformulier voor ingevuld en ouders/verzorgers zijn tijdig ingelicht en gevraagd of zij akkoord gaan met de deelname van hun kind aan het onderzoek. Tussen 12 en 16 jaar geven jongeren namelijk samen met hun ouders/voogd toestemming (Kind en Onderzoek, 2022).

4 Resultaten

De tweede diamant van het Double Diamond-model start met de developfase. Hierbij ligt de aandacht op het ontwikkelen van een innovatieve oplossing voor het vraagstuk. In deze fase is er zo veel mogelijk informatie verkregen voor een mogelijke oplossing. In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek per deelvraag weergegeven.

4.1 Deelvraag 1

Wat wordt er op middelbare school X door de betrokken professionals gedaan om de havo 3-leerlingen te begeleiden in hun profielkeuzeproces?

Om deze vraag goed te beantwoorden is het belangrijk om te weten dat er geen duidelijke richtlijnen zijn voor havo- en vwo- scholen wat betreft de vormgeving van de profielkeuze in het programma. Op het vmbo is dit wel het geval. Volgens Pieter Lossie, voorzitter van het Landelijk Actie Komitee Scholieren (LAKS) willen scholieren hier juist meer aandacht voor (Brink, 2020).

Betrokken professionals

De betrokken professionals bedragen de vier mentoren van havo 3, de decaan en de afdelingsleider. De mentoren begeleiden de leerlingen zowel klassikaal als individueel. Dit gebeurt in de mentorlessen. Ook ondersteunen zij de leerlingen bij het maken van hun profielkeuze. De decaan begeleidt de leerlingen ook bij het maken van een profielkeuze en helpt de leerlingen bij specifieke vragen over dit onderwerp. Mentoren verwijzen hun leerlingen dan ook regelmatig door naar de decaan. De afdelingsleider heeft om de twee weken contact met de mentoren om de leerlingen die hij begeleidt door te spreken. Op deze manier bewaren de afdelingsleider en de mentor samen het overzicht. Middels gesprekken met de decaan, mentoren en de afdelingsleider is duidelijk geworden dat dit de taken zijn zoals ze in de praktijk worden uitgevoerd.

Taken betrokken professionals

Mentoren

In eerste instantie heeft de mentor de hoofdrol in de profielkeuzebegeleiding van de leerlingen. Wanneer een mentor het gevoel heeft dat hij bepaalde kennis over een profiel of studie(richting) mist, wordt de leerling doorgestuurd naar de decaan. Wat terug te zien is in de praktijk is dat, ondanks de beschrijving die de betrokkenen zelf geven van hun taak, dit niet klopt met wat er eigenlijk moet gebeuren. Zo is de decaan een tweedelijsdecaan. Dit houdt in dat zij de mentoren aanstuurt in de uitvoering van het LOB-programma. In de praktijk komt echter duidelijk naar voren dat de decaan als eerstelijns gezien wordt en zich hier ook naar gedraagt.

Decaan

De mentoren verwijzen de leerlingen vrijwel direct door, waardoor de decaan taken overneemt die eigenlijk door de mentor uitgevoerd moeten worden. Dit komt ook door de onduidelijkheid over wat eerstelijns- en tweedelijnsdecaan precies inhoudt. Ook is er volgens de decaan nergens een duidelijke omschrijving van wat een mentor precies moet doen. Voor een vakdocent en de decaan is deze omschrijving er wel.

Profielkeuze activiteiten

Op middelbare school X worden de leerlingen dus op verschillende manieren begeleid in het maken van hun profielkeuze. Zowel door de mentoren als de decaan wordt ondersteuning geboden aan de leerlingen van havo 3.

Om te beginnen is het belangrijk om te weten welke activiteiten worden aangeboden om de leerlingen te ondersteunen in het kiezen van hun profiel. Deze lijst is opgesteld middels een klovenanalyse aan de hand van een gesprek met de opdrachtgever (zie hoofdstuk 2.1). In onderstaande opsomming wordt weergegeven hoe de activiteiten er volgens de opdrachtgever uit moeten zijn. Verderop in de paragraaf wordt beschreven hoe de activiteiten daadwerkelijk in de praktijk worden uitgevoerd.

Start- en voortgangsgesprekken

In deze gesprekken worden afspraken gemaakt tussen mentor, leerling en ouder(s) en worden er doelen gesteld. Ook LOB komt in deze startgesprekken aan bod. Tijdens de voortgangsgesprekken wordt met de leerling en ouder(s) besproken hoe het met (de resultaten van) de leerling gaat. Daarnaast wordt de profielkeuze bespreekbaar gemaakt.

Interactieve ouderavond

Middels kleurenkaartjes krijgen ouders en leerlingen een beeld van de profielkeuze(mogelijkheden) en wat past bij de leerling. Ook wordt hierdoor het gesprek tussen ouder en leerling over de profielkeuze op gang gebracht.

Profieloriëntatie bij Fontys

De leerlingen volgen hier vier workshops die de koppeling maken tussen profielvakken en opleidingen binnen de Fontys.

KeuzeWeb

KeuzeWeb is een online programma waar de leerlingen middels vragenlijsten en opdrachten aan de slag gaan met hun profielkeuze. De mentoren/decaan kunnen de antwoorden van de leerlingen inzien en naar aanleiding daarvan verdiepende vragen stellen. De decaan geeft echter aan dat dit door mentoren niet vaak gebeurt. Dit belemmert volgens haar de mogelijkheid voor de leerling om de opgedane ervaring op een juiste manier te kunnen verwerken en hier conclusies uit te trekken.

Profiel dag

Tijdens de profiel dag volgen leerlingen vijf keuzevakken die ze mogelijk volgend jaar in hun vakkenpakket hebben. De bedoeling is dat leerlingen hierdoor het vak op bovenbouw niveau ervaren en eventueel hun vakkenpakket nog kunnen bijstellen naar aanleiding van de opgedane ervaring.

Keuze-wijzer spel

Het keuze-wijzer spel is een spel wat in groepjes leerlingen wordt gespeeld. Het bestaat uit een draaischijf met onderwerpen en bijbehorende vragenkaartjes. Belangrijk voor het spelen van dit spel is dat er een veilige sfeer heerst in de klas of de groep waarmee wordt gespeeld.

Zoals eerder genoemd is bovenstaande lijst opgesteld samen met de opdrachtgever en is dit dus volgens haar hoe de activiteiten rondom de profielkeuze er in de praktijk uit moeten zien. Dit loopt echt niet altijd zo, mede omdat er nergens concreet staat vastgelegd hoe de activiteiten er uit moeten zien en wie ze uitvoert. Aan de hand de interviews met de vier mentoren en de decaan is duidelijk geworden hoe de activiteiten in werkelijkheid worden uitgevoerd. Ook de leerlingen hebben aangegeven welke activiteiten van bovenstaande lijst zij daadwerkelijk in hun keuzeproces hebben gedaan. Dit wordt hieronder weergegeven

Start- en voortgangsgesprekken

De startgesprekken vinden plaats aan het begin van elk jaar. Deze gesprekken worden gevoerd door de

mentoren en geven hun een beeld van de voortgang van iedere leerling en hoe het verder met hem/haar gaat. LOB en de profielkeuze komen niet specifiek aan bod in deze gesprekken. Er wordt in ieder geval niet altijd naar gevraagd. De vormgeving van voortgangsgesprekken is bij elke mentor anders. Wel zijn hier formulieren voor die de leerling voorafgaand aan het gesprek invult. Mentor B heeft aangegeven dat bij haar een tweede voortgangsgesprek op aanvraag van de leerling is; schrijft de leerling zich niet in, dan is er geen gesprek.

Interactieve ouderavond

De ouderavond is niet verplicht en wordt daarom door sommige leerlingen (en ouders) niet bijgewoond. De avond heeft als doel om het gesprek tussen ouders en leerlingen op gang te brengen en dit gebeurt ook in zekere zin, maar veel leerlingen zien er het nut niet van in.

Profieloriëntatie Fontys

Volgens de decaan wordt er op de profieloriëntatie dag een koppeling gemaakt tussen de profielvakken en opleidingen van de Fontys. Na gesprekken met leerlingen blijkt dat zij het nut van deze dag niet altijd inzien en zien niet in hoe ze een koppeling moeten maken. Zo noemde leerling E dat ze vooral een leuke dag hebben gehad met een escaperoom. Wederom werd er niet gereflecteerd op de ervaringen van deze dag en welke conclusies hieruit voor een leerling te trekken zijn.

KeuzeWeb

Volgens de decaan wordt er in KeuzeWeb gewerkt door de leerlingen en moeten de mentoren de voortgang bijhouden. De mentoren geven echter aan dat de decaan dit doet. Op haar beurt zegt de decaan hierover dat zij het doet, omdat de mentoren het niet doen. Doordat het voor beide partijen niet duidelijk is wat de bedoeling is, wordt er niet goed in de gaten gehouden hoe de leerlingen ervoor staan in dit programma. Leerlingen zeggen op hun beurt weer dat ze er niks aan hebben omdat het niet voor duidelijkheid zorgt. Er worden voorkeuren ingevuld waar vervolgens mogelijke vervolgstappen uitrollen, maar dit sluit niet aan bij wat ze daadwerkelijk willen. Daarnaast wordt er niet in gesprek gegaan over de uitkomsten van de opdrachten, waardoor het nogal oppervlakkig blijft.

Profiel dag

Na het observeren van verschillende lessen tijdens de profiel dag blijkt dat er geen rode draad zit in de lessen, de docenten zijn vrij om hun eigen invulling te geven. Er wordt door weinig docenten ruimte gemaakt voor evaluatie van hetgeen wat in de les is gedaan. Leerlingen spreken duidelijke voorkeuren uit voor actieve werkvormen, in plaats van luisterlessen.

Keuze-wijzer spel

Het keuze-wijzer spel wordt vrijwel nooit gespeeld, vanwege een onveilige sfeer in de klassen. Mentor B geeft wel aan dat het haar een goede aanvulling lijkt op de huidige activiteiten. De andere drie mentoren hebben deze activiteit niet genoemd.

Leerlingen

In de interviews benoemen de leerlingen als activiteiten rondom de profielkeuze met name KeuzeWeb, de dag op de Fontys en de profiel dag. Leerling A en B hebben de profiel dag en de dag op de Fontys niet gehad, omdat zij hun profielkeuze ten tijde van de lockdown moesten maken. Voor hen geldt dat zij van de verschillende activiteiten alleen met KeuzeWeb aan de slag zijn geweest. De interactieve ouderavond en de start- en voortgangsgesprekken wordt door geen enkele leerling benoemd in de interviews als profielkeuze activiteit. Er lijkt dus voor de leerlingen geen connectie te zijn tussen deze activiteiten en de profielkeuze. Het keuze-wijzer spel kwam de leerlingen niet bekend voor.

4.2 Deelvraag 2

Hoe wordt de profielkeuzebegeleiding door de betrokkenen ervaren?

Ervaring van de leerlingen

Begeleiding mentoren

Over de begeleiding die zij van hun mentor hebben ontvangen, zijn vijf van de zes leerlingen wel tevreden. De leerlingen noemen de volgende dingen wanneer wordt gevraagd wat hun mentor goed doet: “Ja, hij snapt je gelijk, dus als je het ergens over hebt, een passie ofzo, dan gaat hij gelijk navragen van wat kun je nu wel en niet doen en wat zijn de mogelijkheden.” (Leerling E)

“Gewoon een beetje over wat ik dan had verteld in het mentorgesprekje dat ze dat dan ook terugbrengt in wanneer ze me door de gangen ziet lopen, van ‘hoe gaat het met dit en dat’, en dat vind ik wel fijn.” (Leerling C)

“Volgens mij heeft hij wel iets gezegd van ja, het maakt niet uit wat je kiest, alles is goed als het maar bij je past.” (Leerling B).

Leerling C geeft aan dat zij graag meer individuele begeleiding had gehad voor haar profielkeuze. Daarnaast geeft ze ook aan graag meer informatie gehad te hebben over eventueel doorstromen naar het vwo.

Tevens geven de twee havo 4-leerlingen aan dat individuele gesprekken tot de standaard moeten behoren, ook als het allemaal goed gaat: “Dan kan je wel zeggen ‘lekker bezig’ of zo. Gewoon even apart nemen. Want dat wil je toch ook graag horen.”, aldus leerling A.

Begeleiding decaan

Van de mogelijkheid om met decaan in gesprek te gaan over de profielkeuze hebben minstens drie van de zes geïnterviewde leerlingen gebruik gemaakt, bij twee leerlingen is dit tijdens het interview wat onduidelijk gebleven en één leerling heeft geen gesprek met de decaan hierover gehad. De drie leerlingen die een individueel gesprek met de decaan hebben gehad, hebben dit als positief ervaren. Leerling C zegt het hier volgende over:

“De decaan, vind ik, wanneer je dan een gesprekje met haar hebt dan geeft ze echt alle aandacht aan jou en wat jij graag wil, en wat jou, en wat het best zou uitkomen eigenlijk”

Ook de algemene profielkeuzevoorlichting van de decaan lijkt in goede aarde te zijn gevallen bij deze zes leerlingen, dit noemen zij allemaal wanneer er wordt gevraagd naar de hulp die de decaan heeft geboden bij hun profielkeuze.

KeuzeWeb

Alle zes de leerlingen geven aan dat ze het programma KeuzeWeb niet zo helpend hebben gevonden in hun profielkeuzeproces. Ze noemen de vragen en opdrachten in KeuzeWeb ‘langdradig’ en ‘veel werk’. Leerling D geeft in het interview wel aan dat de aankleding van KeuzeWeb voor haar motiverend werkte: “De aankleding doet natuurlijk heel veel, grafisch ontwerp met hoe ziet het eruit. En ik vond, het was goed aangekleed, je zag elke keer die stappen. En je kon ook zien hoe ver je was in vergelijking met de klas. En als je dan heel ver was dan dacht je ‘ha, ik ben lekker bezig, kom we doen er nog een’.”

Daarnaast gaf leerling C aan het leuk te vinden dat de vragen in KeuzeWeb aanzetten tot het nadenken over de toekomst. Dit heeft echter geen invloed gehad op haar profielkeuze.

Profieloriëntatie Fontys

De dag op de Fontys wordt door de leerlingen voornamelijk als een 'leuke' en 'gezellige' dag omschreven. Het is echter de bedoeling dat de dag ook nut heeft. Dit ervaren de leerlingen niet zo. Leerling D benoemde bijvoorbeeld dat de Fontys vooral techniekopleidingen biedt, waardoor het niet aansloot bij haar beoogde profielkeuze. Het is voorstelbaar dat dit voor meerdere leerlingen geldt.

Profiel dag

Leerling A en B hebben geen profiel dag meegemaakt wegens de lockdown, maar vinden het wel belangrijk dat er goed wordt voorgelicht over de inhoud van de vakken in de bovenbouw. Leerling C en D omschrijven de profiel dag als 'leuk'. Wel gaf leerling C aan dat het per docent nogal verschillend was in hoeverre er ook echt voorlichting werd gegeven over de bovenbouw. Ondanks dat, vond zij het een goed concept.

Praktijkervaring

Tijdens één van de drie interviews kwamen eventuele verbeter suggesties voor het profielkeuze programma ter sprake. Leerling A gaf aan dat hij graag meer praktijkgerichte opdrachten wil doen, meer de praktijk echt wil ervaren. Er wordt voornamelijk uit boeken geleerd, terwijl het werkveld van een hbo'er zich ook in de praktijk bevindt. Ook vertelde hij dat de beroepsoriënterende stage op dit moment plaatsvindt na het doorgeven van de definitieve profielkeuze. Volgens de leerling is dit de omgekeerde volgorde.

Ervaring van de mentoren

Uit de enquête kwam naar voren dat de twee mentoren die beiden al meer dan tien jaar op middelbare school X werken, zich bekwaam genoeg voelen om de leerlingen te begeleiden in de profielkeuze. De twee mentoren die minder dan twee jaar op middelbare school X werken, ervaren dit niet zo. Dit komt ook naar voren uit de interviews die met deze mentoren gehouden zijn. De twee 'nieuwste' mentoren geven aan dat ze kennis missen op het gebied van de ontwikkeling van jongeren. Ook vertelt men dat er vanuit de lerarenopleiding weinig aandacht wordt besteed aan het mentorschap. Er wordt voornamelijk opgeleid tot vakdocent en de pedagogische kant van het beroep wordt minder belicht. Mentor A zegt hierover het volgende:

"Ik denk dat in de opleiding dat stukje pedagogisch, dus echt wel, had van mij groter gemogen. Ja, want ik denk, ja, toch valt of staat heel veel met relatie."

Co-mentorschap

Er wordt gewerkt met een co-mentorschap of duo-mentoraat waarbij een ervaren mentor en een nieuwe mentor samenwerken. Zij begeleiden hierbij samen één klas van ongeveer dertig leerlingen. Voor de individuele gesprekken hebben beide mentoren ieder de verantwoordelijkheid voor de helft van de klas. Volgens de mentoren verloopt deze samenwerking prettig. Er kunnen vragen gesteld worden aan de co-mentor wanneer men iets niet weet en daarnaast wordt er geregeld doorverwezen naar de decaan. Mentor A zei hierover het volgende: "Dat vind ik heel fijn, want we hebben 30 leerlingen. Ik vind havo 3 wel, de derdeklassers vind ik wel echt zo een kantelpunt ook in puberteit dat je zo merkt dat alles gaat ontwikkelen eigenlijk een beetje wel ook op zijn top zit en ze hebben ook nog alle vakken, weet je wel, dus ze hebben nog niet gekozen, dus motivatie is vaak slecht en ja. Ik vind het fijn dat we er maar 15 hebben, als ik er 30 gehad zou hebben, zou ik... ik vind nu al dat ik ze eigenlijk te weinig aandacht kan geven, maar met 30 zou dat helemaal, dus dat vind ik niet kunnen, dus dat vind ik

wel een goede keuze van school kun je echt net wat meer begeleiding geven”.

Wat ook duidelijk wordt is dat het co-mentorschap een valkuil kan zijn. De ervaren mentoren nemen taken over van de nieuwere mentoren waardoor zij geen nieuwe kennis opdoen over bepaalde aspecten van het mentorschap. Ook hoeven zij zelf weinig uit te zoeken waardoor een stuk kennis mist. Tevens wordt er door de ervaren mentoren verkeerde informatie verstrekt. Dit blijkt uit interview met zowel deze mentoren als de decaan waarin zij een beschrijving geven van de taken van de verschillende professionals. Deze beschrijvingen komen niet overeen. Er staat dan ook nergens op papier wie welke taak moet uitvoeren, waardoor de nieuwere mentoren de kennis die wordt overgedragen door hun co-mentor automatisch als ‘waar’ zien. Op deze manier wordt de verkeerde informatie in stand gehouden.

Taken van de mentor

De lessen die worden gegeven omtrent de profielkeuze zijn vaak lessen waarin de leerlingen zelfstandig aan de gang gaan en waarin wordt gewerkt met het KeuzeWeb programma. De mentoren zijn van mening dat de decaan hier het overzicht over bewaart, maar volgens de decaan is dit de taak van de mentor. Ook wordt er van mentoren verwacht dat zij verschillende gesprekken met de leerlingen voeren over hoe het ervoor staat met hun keuze, maar naar eigen zeggen is hier niet altijd ruimte of tijd voor. Op deze manier vallen leerlingen waar het ‘goed’ mee gaat tussen de regels door. Hierover zegt mentor D het volgende:

“Ik merk wel dat de leerlingen die heel goed gaan soms te weinig aandacht krijgen, terwijl dat natuurlijk ook leuk is om te horen van je doet het heel goed, want die hebben dan eigenlijk niet zo veel ondersteuning nodig.”

Ondersteuning van de mentor

Op dit moment ervaren de mentoren een grote mate van ondersteuning van de decaan. Zij doet het grootste deel van de profielkeuzelessen en activiteiten met de leerlingen. Daarnaast hebben de mentoren eens per twee weken een afspraak met de afdelingsleider om de leerlingen door te spreken. Ook voert zij de functioneringsgesprekken met de mentoren.

De nieuwe mentoren geven aan behoefte te hebben aan het vergroten van hun kennis betreft de profielkeuze. Daarnaast missen zij ook enige kennis op het gebied van de ontwikkeling van jongeren. Mentor A geeft aan wel eens het idee te hebben dat ze te veel van de leerlingen vraagt. De twee ervaren mentoren geven aan geen extra kennis nodig te hebben. Uit de gesprekken komt ook naar voren dat er weinig tot geen kennis is over wat de rol van de decaan nu precies inhoudt. Er wordt gesproken over eerste- en tweedelijns decanaat, maar uit gesprekken wordt duidelijk dat deze termen vaak door elkaar worden gebruikt. Hier wordt mee bedoeld dat het niet duidelijk is wat de term betekent voor de betrokken professionals en dus op verschillende manieren geïnterpreteerd wordt. Dit zorgt voor verwarring voor zowel de mentoren als de decaan.

Uit de interviews met de leerlingen kwamen positieve geluiden over zowel hun mentor als de decaan naar voren. Zo luistert de mentor goed naar ze en wordt er ingegaan op hun wensen en behoeften. Mentoren geven zelf aan niet altijd het gevoel te hebben dat ze dit ook doen.

Ervaring van de decaan

Uit het interview met de decaan wordt duidelijk dat zij een grote rol speelt in de ondersteuning van de profielkeuze van de leerlingen. Zoals eerder genoemd wordt er geregeld naar haar doorverwezen en helpt zij leerlingen op weg in het kiezen van het juiste profiel en later in het overzichtelijk maken van de mogelijke studies die men kan gaan doen. De mentoren zien de decaan dan ook als het middelpunt voor de profielkeuze.

Het decanaat is in de basis tweedelijns ingericht. Dit houdt in dat de decaan de mentoren aanstuurt en op deze manier overzicht houdt, zodat zij daar waar nodig ondersteuning kan bieden. Dit moet inhouden dat de mentoren de hoofdrol spelen in de profielkeuzebegeleiding van de leerlingen. In de praktijk gaat dit anders. In het interview met de decaan zei zij het volgende: “Ja. Ik ben eigenlijk een mix van die twee. Ik kan eerstelijns niet loslaten en ik zou eigenlijk, daar heb ik met mijn leidinggevende ook over gesproken, ik moet meer tweedelijns gaan doen, omdat ik de leuke innovaties en die dingen niet kan doen en ik ben conflict mijddend, dus de mensen [mentoren en vakdocenten die al langer op school meedraaien] die niet willen moet ik mee aan de slag. Dat is de uitdaging die ik moet aangaan.”

De decaan wordt door alle mentoren gezien als eerstelijns decaan wat inhoudt dat de decaan de hoofdrol speelt in de profielkeuzebegeleiding. Door deze miscommunicatie komt er bij de decaan werk terecht wat eigenlijk niet door haar uitgevoerd hoeft te worden. Volgens de decaan komt dit ook, omdat zij eerstelijns hulp nog steeds biedt en het moeilijk vindt om dit los te laten. Ze ziet echter in dat op deze manier mogelijk innovatie links blijft liggen, omdat ze gewoonweg de tijd niet heeft.

“Ik denk dat ze niet eens weten wat eerste- of tweedelijns is, ik ben gewoon ik, de decaan en als je een probleem hebt dan bellen ze mij.”

Ervaring van de afdelingsleider

De afdelingsleider is geen directe betrokkenen bij de profielkeuze in havo 3. Zij ervaart de profielkeuzebegeleiding dus niet van dichtbij, maar krijgt er wel wat van mee via leerlingen, mentoren en de decaan. In het interview geeft zij aan dat ze het goed vindt dat het decanaat op middelbare school X als aparte functie is ingericht en niet als ‘taak’ van een docent. Zo kan de decaan zich volledig focussen op de profielkeuze van leerlingen en het LOB-programma.

De afdelingsleider geeft ook aan regelmatig met de decaan te sparren over organisatorische zaken rondom LOB. Zij spreken elkaar echter nauwelijks over het inhoudelijke deel hiervan. Zij benoemt hierover het volgende: “Er is nu gewoon geen tijd voor en het is ook niet opgenomen in het beleid, dus dat wordt me nu door jullie onderzoek ook maar weer duidelijk. Van oké, daar hebben we ook nog weer iets in te doen. En ja dat gaat redelijk organisch, maar misschien ook te klakkeloos van ja, we hebben het altijd al zo gedaan dus in hoeverre maak je bewuste keuzes hierin?”

Wel geeft ze in datzelfde interview aan dat LOB in zijn algemeenheid verbeterd kan worden op middelbare school X. Hierover zegt zij het volgende: “Ik denk dat LOB nu te betekenisloos is voor kinderen. Dus daar hebben we echt een slag op te maken. Er gebeurt wat er moet gebeuren, maar we hebben daar echt een verbeterslag op te maken. Weet je kinderen kiezen in die zin, natuurlijk zijn er kinderen die niet goed kiezen, maar we kabbelen in die zin wel al een tijdje voort. Ik weet zeker dat de

slag gemaakt moet worden van oké, hoe kan LOB zijn en hoe MOET het zijn. Het moet meer ingebed raken.”

4.3 Deelvraag 3

Wat zijn volgens de literatuur belangrijke aspecten in de vormgeving van de profielkeuzebegeleiding van havo 3-leerlingen?

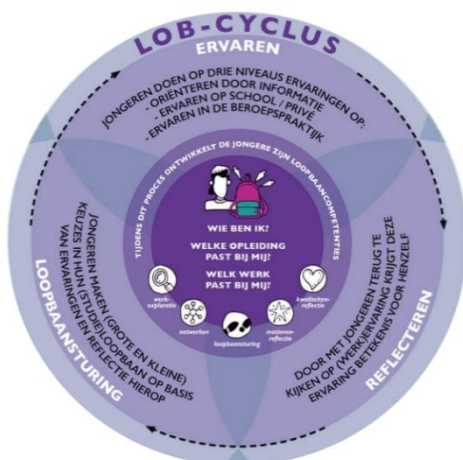
Er is reeds weinig onderzoek gedaan dat specifiek gaat over profielkeuze(processen) bij jongeren. Gezien het feit dat de profielkeuze van de leerling valt binnen zijn/haar (studie)loopbaan én de profielkeuze activiteiten op middelbare school X onderdeel zijn van het LOB-programma, worden er bij de beantwoording van deze deelvraag belangrijke aspecten voor LOB in het algemeen benoemd.

LOB-cyclus

Volgens Toebast et al. (2019) maken leerlingen betere loopbaankeuzes wanneer LOB tijdens hun middelbare schoolperiode wordt vormgegeven als een cyclisch proces. De LOB-cyclus bestaat uit drie punten die elkaar continu blijven opvolgen, zoals te zien is in Figuur 5. Tijdens het doorlopen van de LOB-cyclus, ontwikkelen de leerlingen hun loopbaancompetenties die benoemd zijn in hoofdstuk 2.2. De drie punten van de LOB-cyclus worden hieronder nader toegelicht.

Figuur 5

LOB-cyclus

Ervaren

Voor het ontwikkelen van de loopbaancompetenties is het van belang dat de leerling ervaringen op doet. Deze ervaringen kunnen worden aangeboden, doordat ze zijn ingebed in het LOB-programma van de school. Denk hierbij aan het doen van praktische opdrachten. Daarnaast kunnen andere ervaringen worden opgedaan, zowel binnen als buiten het curriculum. Dit kunnen bijvoorbeeld het lopen van (maatschappelijke) stage, het bezoeken van open dagen, proefstudeerdagen of deelname aan de leerlingenraad zijn.

Opmerking. Overgenomen uit *van kiezen naar ieren kiezen: Loopbaanoriëntatie en -begeleiding op havo/vwo* (p. 12) door H. Toebast, M. van de Wiel en M. Overmeyer, 2019 (https://www.expertisepuntlob.nl/bestanden/artikelen/13/281_281_DIGIT_AAL_Handreiking-havo-vwo-inc_links.pdf?1643189845). Copyright z.d., Expertisepunt LOB.

Reflecteren

Na het opdoen van een ervaring is het van belang om hierop te reflecteren. Volgens Slot et al. (2021) moet dit vanaf het eerste leerjaar een onderdeel van de LOB-lessen zijn. Reflecteren geeft leerlingen de mogelijkheid om te leren nadenken en praten over hun interesses, capaciteiten en ervaringen. Daarnaast helpt het gesprek tussen leerling en leerkracht om hier verbanden tussen te leggen (SLO, 2022). Dit versterkt het keuzeprocess van de leerling.

Het voeren van dit gesprek kan worden gedaan door middel van het loopbaangesprek (Toebast et al., 2019). Het loopbaangesprek bestaat uit vier onderdelen, namelijk terugkijken, reflecteren, vooruitkijken en activeren (zie Figuur 6). Aanvullend op of ondersteund aan de loopbaangesprekken kan er gebruik gemaakt worden van praktische reflectieve werkvormen.

Loopbaansturing

Door middel van het reflecteren op een opgedane ervaring, kunnen jongeren keuzes maken in hun (studie)loopbaan. Na het (in gesprek) maken van een vervolgstap, wordt een nieuwe ervaring opgedaan en wordt de LOB-cyclus opnieuw doorlopen. Door het continu doorlopen van deze cyclus leren jongeren (loopbaan)keuzes maken en kunnen zij, ook op de lange termijn, sturing geven aan hun eigen loopbaan.

Ouders betrekken

Bij LOB spelen ouders ook een belangrijke rol. Ouders hebben, naast peers, veel invloed op de loopbaankeuzes van hun kind. Daarnaast kennen ouders hun kinderen vaak beter dan de mentor en weten zij beter welke keuze bij hun kind past (De Vries et al., 2021). Anderzijds hebben ouders soms bepaalde verwachting van hun kind, waardoor jongeren meer druk ervaren (Boogaard et al., 2020). Dit kan bepalend zijn voor de keuze en het proces van de jongere.

Wat ook van belang is, is dat de prefrontale cortex van jongeren nog niet ver genoeg is ontwikkeld om consequenties van bijvoorbeeld een profiel- of studiekeuze op lange termijn in te schatten (Expertisepunt LOB, 2019). Ook zorgt het onvolgroeide brein ervoor dat jongeren vaker geneigd zijn om impulsieve keuzes te maken (Feldman, 2013). Gezien ouders doorgaans een continue factor vormen in het leven van een kind, is het van belang om ze te betrekken bij de loopbaanoriëntatie en -begeleiding van de jongeren.

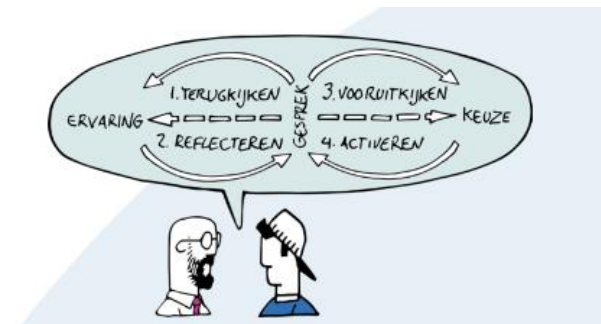
Het Expertisepunt LOB (2019) beschrijft vier voorwaarden waaraan voldaan moet worden, willen ouders een positieve bijdrage kunnen leveren aan de loopbaanondersteuning van hun kind:

1. Ouders zijn zich bewust van het belang van hun rol bij LOB.
2. School verstrekt informatie aan ouders over de rol van school en ouders, LOB-activiteiten en actuele informatie omtrent de te maken keuze, zoals de profielkeuze, studiekeuze of informatie over de arbeidsmarkt.
3. School geeft handvatten aan ouders om thuis het (loopbaan)gesprek met hun kind aan te gaan.
4. School werkt toe naar samenwerking met ouders, door met zowel jongeren als ouders afspraken te maken over een volgende stap in het LOB-proces. Ook wordt er duidelijk besproken welke rol hierin is weggelegd voor school en ouders.

(Expertisepunt LOB, 2019)

Figuur 6

Het loopbaangesprek

Opmerking. Overgenomen uit *Van kiezen naar leren kiezen: Loopbaanoriëntatie en -begeleiding op havo/vwo* (p. 13) door H. Toebast, M. van de Wiel en M. Overmeyer, 2019 (https://www.expertisepuntlob.nl/bestanden/artikelen/13/281_281_DIGITAAL_Handreiking-havo-vwo-inc_links.pdf?1643189845). Copyright z.d., Expertisepunt LOB.

Voorlichting aan leerlingen

Leerlingen blijken zelf bij zowel hun profiel- als studiekeuze baat te hebben bij een breed palet aan informatie. Het kiezen van een bepaald profiel kan namelijk consequenties hebben voor studie- en beroepsmogelijkheden, gezien het overgrote deel van de opleiding eisen stelt aan het gevolgde profiel op de middelbare school (Boogaard et al., 2020). Onderzoek naar de studiekeuzedagen op de Universiteit Twente door Florijn (2006) leverde het inzicht op om de gebruikelijke profielkeuze voorlichting door de decan aan te vullen met ervaringen van studenten over hun profielkeuze en vervolgopleiding.

Daarnaast moet er in de voorlichtingsactiviteiten ook arbeidsmarktinformatie worden meegenomen. Het blijkt namelijk dat jongeren informatie over de arbeidsmarkt (zoals inkomensverwachting en baangarantie) in bepaalde mate laten meewegen in hun studiekeuze (Fouarge, 2017). Jongeren die de arbeidsmarktinformatie meenemen in hun keuze, kiezen hierdoor soms voor een andere vervolgopleiding. Over het algemeen hebben zij minder spijt van hun vervolgopleiding, minder kans op werkloosheid en een hoger salaris (Expertisepunt LOB et al., z.d.). Het is echter niet zo eenvoudig om rekening te houden met de huidige arbeidsmarkt. Daarom is het essentieel dat decanen en mentoren kennis hebben van de manier waarop jongeren de betreffende arbeidsmarktinformatie kunnen toepassen binnen hun keuzeproces.

In de LOB-cyclus in Figuur 5 komt het oriënteren door middel van informatie ook terug. Het is namelijk een specifiek onderdeel van de stap 'ervaren'. Daarnaast kunnen jongeren ook informatie over de arbeidsmarkt verkrijgen wanneer zij ervaringen opdoen, denk bijvoorbeeld aan informatie vanuit een bijbaan, stage of tijdens een les op school. Net als na elke LOB-activiteit is het ook bij het vergaren van informatie van belang dat erop wordt gereflecteerd en er een stap wordt gezet in de loopbaanontwikkeling van de jongere.

Volgens het Expertisepunt LOB et al. (z.d.) zijn er een aantal voorwaarden waaraan voldaan moet worden wanneer arbeidsmarktinformatie een systematisch deel uit wil maken van LOB. Het is belangrijk dat arbeidsmarktinformatie:

- is opgenomen in het beleid en de visie van de school;
- is geïntegreerd in het LOB-programma van de leerlingen;
- is geborgd middels professionalisering van de betrokken professionals;
- en er regelmatig wordt geëvalueerd over de kwaliteit van de informatie, waarna eventuele verbeteringen kunnen worden doorgevoerd.

(Expertisepunt LOB et al., z.d.)

4.4 Deelvraag 4

Over welke kennis en vaardigheden moet een mentor van middelbare school X beschikken om de leerlingen van havo 3 te ondersteunen bij hun profielkeuze?

Uit onderzoek binnen de praktijkorganisatie blijkt dat vereniging Ons Middelbaar Onderwijs (OMO), waar middelbare school X onderdeel van uitmaakt, een functieboek heeft opgesteld. In dit functieboek worden de verschillende functies binnen OMO omschreven. Daarnaast liggen hier de werkzaamheden, taken, verantwoordelijkheden en benodigde kennis en vaardigheden per functie in vastgelegd.

Op middelbare school X is de functie van de mentoren 'docent', het zijn van mentor is een neventaak. De hoofdcategorie 'docenten' is in het functieboek onderverdeeld in vier subcategorieën, namelijk 'docent LB', 'docent LC', docent 'LD' en 'docent LE'. In de functieomschrijvingen behorend bij deze vier

docentfuncties wordt het mentorschap of mentoraat niet expliciet benoemd. Het wordt hieruit dus niet duidelijk welke taken en werkzaamheden een docent heeft binnen het mentorschap, alsmede de kennis en vaardigheden die hiervoor nodig zijn.

Uit literatuuronderzoek blijkt dat er weinig informatie beschikbaar is over welke kennis en vaardigheden van een mentor worden verwacht, specifiek op het gebied van loopbaanbegeleiding van leerlingen. Er is wel informatie te vinden over welke competenties een goede mentor in z'n algemeenheid moet beschikken. Volgens Wendel (2022) zijn er zeven verschillende gebieden waar de mentor zich mee bezig houdt, met hierbij behorende competenties:

1. Eerste aanspreekpunt (voor leerlingen, ouders, collega's, decaan, teamleider etc.)
 - luisteren, vertrouwen geven
 - aanspreken op gedrag en zelf het goede voorbeeld geven
 - uitdrukkings- en gespreksvaardigheden, zowel verbaal als non-verbaal
 - sensitief reageren, tactisch gedrag, conflicten beheersen
 - oplossingsgericht handelen en netwerken
2. Persoonlijke begeleiding
 - situaties kunnen 'lezen', informatie verwerken
 - onderzoeken van (onderliggende) behoeften
 - empathisch vermogen
 - inspelen op situaties, actie ondernemen, interventies plegen
 - betrouwbaar, accuraat
 - coachen
3. Groepsbegeleiding: 'gelukkige klas'
 - groep kunnen meenemen en inzicht in (multiculturele) groepsdynamica
 - groepsgericht leiderschap
 - anticiperen op situaties in de klas
 - stimuleren, motiveren, conflictbeheersing
4. Studiebegeleiding: 'leren leren'
 - inzicht in achtergronden van studievaardigheden
 - analyseren van vaardigheden van leerlingen en achtergronden daarbij
 - ondersteunen, motiveren
 - plannen en organiseren
5. Resultaten monitoren
 - inzicht en overzicht in situatie, voortgangsccontrole
 - afspraken bijhouden
 - bijsturen, interventies kunnen plegen
6. Keuzebegeleiding en LOB
 - gespreks- en coachvaardigheden
 - inzicht in- en begrip van de 5 loopbaancompetenties
 - stimuleren en bijsturen op loopbaangebied
7. Professionalisering

- zelfinzicht en leervermogen
- samenwerken
- energie, stressbestendig, flexibel
- gestructureerd werken
- 'zijn': mentor ben je met hoofd en hart

Ook NVS-NVL (z.d.) beschrijft een competentieprofiel waarover elke mentor moet beschikken. Hiervan komen vijftien competenties grotendeels overeen met de competenties van Wendel (2022), namelijk energiek, zelfontwikkeling, stressbestendigheid, flexibel gedrag, luisteren, samenwerken, zelfinzicht, voortgangscntrole, anticiperen, op gemak stellen, hulp bij persoonlijke problemen, conflictbegeleiding, werken aan een veilig klimaat, loopbaanbegeleiding en ondersteunen. De overige vier competenties die NVS-NVL (z.d.) beschrijft zijn integriteit, klantgerichtheid, creativiteit en feedback geven. Deze komen niet overeen met de competenties van Wendel (2022).

In het LOB beleidsplan 2020 (persoonlijke communicatie, 4 februari 2022) staan omtrent LOB de volgende taken voor de mentor beschreven:

- Draagt LOB uit binnen Middelbare school X.
- Coacht, stimuleert, motiveert de leerling.
- Voert groepsgewijs en individueel de aangegeven LOB-onderdelen uit tijdens het mentoruur.
- Brengt eigen bevindingen op LOB vlak in tijdens het mentorenoverleg.
- Geeft mede vorm aan het LOB-programma.

De mentor moet volgens het beleidsplan een coachende rol aannemen. Ook de opdrachtgever geeft dit als wens aan in de klovenanalyse (zie hoofdstuk 2.1). De mentor zal hiervoor dus in bezit moeten zijn van coachende vaardigheden. Dit zien we in de competenties van Wendel (2022) terugkomen als onderdelen van de gebieden 'individuele begeleiding' en 'keuzebegeleiding en LOB'. Daarnaast is het de taak van de mentor om de LOB-onderdelen uit te voeren tijdens de mentorles. Dit betekent dat de mentor kennis heeft van deze LOB-onderdelen, waar deze te vinden en hoe deze uit te voeren. Ook moet de mentor dan over kennis en vaardigheden beschikken om deze LOB-onderdelen correct uit te voeren. Onder kennis van LOB valt volgens de competenties van Wendel (2022) inzicht in- en begrip in de vijf loopbaancompetenties. Tot slot geeft het LOB beleidsplan aan dat de mentor eigen ervaringen met LOB bespreekt met collega's en helpt met de vormgeving van het LOB-programma. Dit kunnen we schalen onder de het gebied 'professionalisering' volgens de competenties van Wendel (2022).

Zoals bij de start van dit hoofdstuk aangegeven, is het mentoraat een neventaak van een docent. Iemand die een goede docent is, is niet automatisch een goede mentor. Kort gezegd focust een vakdocent zich op kennisoverdracht binnen een bepaald vakgebied, terwijl een mentor zich focust op het bieden van ondersteuning aan de leerlingen op organisatorische, studie- en ontwikkelingsgerichte gebieden (Hamaker, 2021). Op basis daarvan vergen het docentschap en het mentorschap verschillende kennis en vaardigheden. De vraag is echter of mentoren zich hier bewust van zijn. Op veel lerarenopleidingen wordt namelijk nauwelijks aandacht besteed aan het mentoraat (Van Breda, 2019). Des te belangrijker is het dat de mentor aandacht besteedt aan zijn eigen ontwikkeling en hierbij ondersteuning krijgt aangeboden van de school. Goede begeleiding en ondersteuning voor (startende) mentoren zorgt voor meer rust en stabiliteit bij de mentor en verbetert de kwaliteit van het mentoraat, alsmede de begeleiding die leerlingen ontvangen (Van Breda, 2019).

In de interviews met de vier mentoren noemen zij zelf de volgende punten als belangrijkste taken van de mentor:

Mentor A - aanspreekpunt voor leerlingen, een band opbouwen, weten wat er speelt en contact onderhouden met ouders.

Mentor B - leren kiezen, zien wat er speelt en eventueel doorverwijzen.

Mentor C - de leerling in beeld hebben, motiveren en aansporen, weten wat er speelt en eventueel doorverwijzen (hiervoor moet je goed de organisatie en collega's kennen).

Mentor D - aanwezigheid bijhouden, gesprekken voeren met leerlingen en ouders, aanspreekpunt voor leerlingen.

Op het gebied van profielkeuzebegeleiding geven de mentoren aan dat zij niet genoeg kennis hebben om de leerlingen te helpen met specifieke keuzevragen. De mentoren zien keuzebegeleiding als een expertise van de decaan. Zij geven allemaal aan dat zij leerlingen naar haar doorverwijzen wanneer er vragen zijn omtrent profielkeuze of studiekeuze. Mentor B zegt hierover het volgende:

“Kijk, we hebben H., onze decaan, en die doet eigenlijk bijna alles. Ik zet altijd tegen mijn leerlingen, ik zeg jongens, voor jouw studiekeuze, welke vakken, moet je niet bij mij zijn, want we hebben een decaan. En dat is een hele studie en ik heb die studie nooit gedaan. Ik heb daar geen kennis van en dat hoeft ook niet.”

Ook hebben we de mentoren tijdens de interviews gevraagd wat ze graag nog willen ontwikkelen op het gebied van het begeleiden van mentorleerlingen. Mentor B en C geven voor zichzelf geen ontwikkelpunten aan. Mentor A benoemt dat ze het lastig vindt om een goed gesprek met een puber te voeren en vindt moeilijke oudergesprekken een uitdaging. Daarnaast zegt zij dat ze graag meer wil weten van de ontwikkeling van de leerlingen, het ‘puberbrein’, maar dat ze hier niet aan toe komt. Tot slot noemt zij ook dat ze graag meer kennis wil hebben van de profielkeuze inhoudelijk en wat dat betekent voor vervolgstudies. Mentor D geeft aan dat zij veel op gevoel doet binnen de begeleiding van de leerlingen. Qua vaardigheden heeft ze op dit moment geen ontwikkelpunten. Ze heeft zich het afgelopen jaar nog weinig verdiept in het mentoraat, veel van de taken zijn overgenomen door haar co-mentor. Wel geeft ze aan dat ze op het gebied van profielkeuze en studieloopbaanbegeleiding behoefte heeft aan een soort draaiboek en meer structuur.

Tot slot hebben de zes bevroegde leerlingen ook een beeld geschetst van welke eigenschappen zij van belang vinden bij een mentor. Aan het eind van deze interviews hebben zij in duo's hun ideale mentor vormgegeven (zie bijlage XI). Er komen hieruit twee eigenschap naar voren die door alle drie de duo's zijn genoemd, namelijk grappig zijn/humor hebben en positief/motiverend zijn. Ook de eigenschappen om een luisterend oor te bieden, open te staan voor verandering/verbetering en behulpzaam zijn/moeite voor je doen komen bij twee van de drie duo's terug. Tevens werd er door alle duo's benoemd dat individuele gesprekken met een mentor erg waardevol zijn, ook als het met de leerling goed gaat.

Conclusie

Binnen middelbare school X blijkt onduidelijkheid te heersen over de taken van de mentor omtrent LOB en profielkeuzebegeleiding. Er is hierover niks op papier vastgelegd. Ook in de literatuur is weinig informatie vindbaar over specifieke competenties waarover een professional moet beschikken bij het bieden van loopbaanbegeleiding. Wel spreekt met binnen het gehele mentorschap van zeven verschillende gebieden, namelijk eerste aanspreekpunt, persoonlijk begeleiding, groepsbegeleiding,

studiebegeleiding, resultaten monitoren, keuzebegeleiding en LOB en professionalisering. Op deze gebieden moet een mentor over een aantal competenties beschikken. De taken die de mentoren zelf noemen, vallen vooral onder de gebieden eerste aanspreekpunt, persoonlijke begeleiding en resultaten monitoren. Ook de leerlingen benoemen vooral kwaliteiten die vallen binnen de gebieden 'eerste aanspreekpunt' en 'persoonlijke begeleiding'. Daarnaast lijken de coachende vaardigheden en gespreksvaardigheden twee van de belangrijkste competenties, vanwege het feit dat deze zowel in de literatuur als binnen de praktijkorganisatie meermaals worden benoemd. Ook de zes leerlingen noemen positief/motiverend als een van de belangrijkste eigenschappen van een mentor.

De mentoren zien keuzebegeleiding als een expertise van de decaan. Op het gebied van profielkeuzebegeleiding geven de mentoren aan dat zij niet genoeg kennis hebben om de leerlingen te helpen met specifieke keuzevragen. Ook uit de literatuur blijkt dat het docentschap en mentorschap een verschil aan vaardigheden en kennis vergt en dat hier binnen docentenopleidingen nauwelijks aandacht voor is. Het vraagt dus nogal wat van een vakdocent, met het mentoraat als neventaak, om deze begeleiding aan leerlingen te bieden. Startende mentoren zullen betere ondersteuning moeten ontvangen, om zo de kwaliteit van het mentoraat en daarmee de begeleiding aan de leerlingen naar een hoger niveau te tillen.

5 Conclusie

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van de resultaten antwoord gegeven op de hoofdvraag:

“Hoe kunnen de betrokken professionals van middelbare school X de profielkeuzebegeleiding van havo 3-leerlingen verbeteren?”

Ten eerste is het van belang dat de rol van de mentor en de decaan binnen de profielkeuzebegeleiding duidelijk wordt. Uit het onderzoek is gebleken dat er binnen de organisatie veel onduidelijkheid heerst omtrent de verdeling in rollen en taken bij LOB. Dit speelt dus ook bij de profielkeuzebegeleiding die wordt geboden aan havo 3-leerlingen. De mentoren laten vrijwel alle taken bij de decaan en benoemen dit ook zo naar de leerlingen. De decaan geeft echter aan dat zij meer op de achtergrond moet staan en dat de mentoren zelf de activiteiten binnen de profielkeuzebegeleiding moeten uitvoeren. De decaan is namelijk op papier tweedelijns, wat inhoudt dat zij de mentoren teams aanstuurt in de uitvoering van het LOB-programma.

Wanneer er duidelijk wordt wie wat moet doen binnen de loopbaan- en profielkeuzebegeleiding van de leerlingen kunnen mentoren specifiek aan de slag met de taken die zij moeten uitvoeren. Ook kunnen zij, wanneer ze weten wat hun taken zijn, beter aangeven of zij hiervoor genoeg kennis en vaardigheden hebben en/of zichzelf (laten) bijscholen. Tevens wordt het zo voor de leerlingen duidelijk bij wie zij aan kunnen kloppen met vragen en worden zij minder van professional naar professional verwezen. Door een concrete rolverdeling te maken, zal ook de decaan minder worden belast met taken en kan zij meer tijd besteden aan het innoveren van het LOB-programma. Zo kan er betere aansluiting worden gevonden met de behoeftes van de leerlingen, wat de profielkeuzebegeleiding verbetert.

Tevens is voor middelbare school X een goede vormgeving van het LOB-programma van groot belang. Volgens de literatuur zijn hierbij drie belangrijke aspecten, namelijk:

1. Het inzetten van de LOB-cyclus, waarbij door middel van een loopbaangesprek gereflecteerd wordt op de opgedane ervaring en er vervolgens een stap wordt gemaakt in de loopbaan van de leerling.
2. Het betrekken van de ouders, gezien zij veel invloed hebben op de loopbaankeuzes van hun kind.
3. De profiel- en studiekeuzevoorlichting moet bestaan uit verschillende componenten, namelijk informatie over studies en beroepen in samenhang met profielen, arbeidsmarktinformatie zoals inkomen en baangarantie en ervaringen van studenten.

Betreft aspect 1 zal middelbare school X er goed aan doen om de leerlingen meer praktijkervaring op te laten doen, denk bijvoorbeeld aan het laten plaatsvinden van de beroepsoriënterende stage voorafgaand aan het doorgeven van de definitieve profielkeuze. Daarnaast is het van belang dat er op deze ervaringen wordt gereflecteerd door de leerling, samen met zijn of haar mentor. Het reflecteren op ervaringen is een belangrijk aspect wat momenteel nog mist in de profielkeuzebegeleiding.

Op het gebied van ouderbetrokkenheid is het van belang dat middelbare school X allereerst de ouderbetrokkenheid in kaart brengt, voordat hier verdere acties op kunnen worden ondernomen.

Omtrent aspect 3 kan de decaan haar algemene profielkeuzevoorlichting verrijken met arbeidsmarktinformatie en ervaringen van oud studenten, waardoor de leerling meer informatie kan meenemen bij het maken van een afweging voor het kiezen van een bepaald profiel.

Tot slot is het van belang dat middelbare school X bewust en structureel aandacht besteed aan de professionele ontwikkeling van haar mentoren. De mentor speelt een cruciale rol in de loopbaanbegeleiding van de leerlingen. Het is daarvoor wel van belang dat de mentor de juiste vaardigheden en kennis bezit, waardoor hij zich bekwaam voelt om deze begeleiding te bieden. Uit het praktijkonderzoek is gebleken dat met name de twee startende mentoren ondersteuning van de school missen op het gebied van leerlingbegeleiding. Ook volgens de literatuur is het van groot belang om (startende) mentoren ondersteuning te bieden in hun rol als mentor. Op veel lerarenopleidingen wordt er nauwelijks aandacht besteed aan het mentoraat, wat er voor zorgt dat mentoren blanco in deze rol stappen. Door als school bewust aandacht te besteden aan de professionele ontwikkeling van de mentor, verbetert de kwaliteit van het mentoraat en daarmee de begeleiding die de leerlingen ontvangen.

6 Eindproduct

De afsluitende fase van het Double Diamond-model is de deliverfase. In deze fase wordt het definitieve ontwerp afgestemd op de organisatie en wordt het product afgeleverd (Van 't Veer et al., 2021).

6.1 Introductie

In de conclusie is te lezen dat middelbare school X verschillende acties heeft te ondernemen om de profielkeuzebegeleiding in havo 3 te verbeteren. Vanuit de brainstormsessie is naar voren gekomen dat de professionals die hierbij aanwezig waren op dit moment de aandacht willen richten op de professionele ontwikkeling van de mentoren. Dit is ook terug te lezen in de placemats in bijlage XIII. Het ontworpen product is daarom een ontwikkelkaart en richt zich op het structureel aandacht besteden aan de professionele ontwikkeling van (startende) mentoren. Zowel uit de literatuur als uit gesprekken met de betrokken professionals is gebleken dat dit onderwerp op dit moment de meeste aandacht behoeft. De overige resultaten uit het onderzoek zijn verwerkt in een aanbeveling.

Vanwege het feit dat er onduidelijkheid heerst omtrent de taken van een mentor, is er voor gekozen om de zeven gebieden en hierbij behorende competenties volgens Wendel (2022) te gebruiken. Alvorens de mentor kan aangeven welke ontwikkelwensen hij heeft, is het namelijk van belang dat er een overzicht beschikbaar is van de verschillende taken en competenties. Vanuit dit overzicht kan de mentor samen met zijn leidinggevende bespreken welke competenties hij graag wil ontwikkelen en wat er voor nodig is om dit te bereiken.

Uit verschillende interviews is gebleken dat veel informatie voor mentoren onvindbaar is en op verschillende plekken staat. Er is daarom gekozen voor één document waarin zowel de taken en competenties als de mogelijkheid om eigen ontwikkelwensen op te schrijven staan weergegeven. Dit maakt dat de mentor direct aan de slag kan en niet hoeft te zoeken naar een apart document. Naast het praktische aspect is dit ook tijdsbesparend, wat voor de mentoren wegens hoge werkdruk van groot belang is.

Om te waarborgen dat het product daadwerkelijk wordt geïmplementeerd, is er in gesprek met de afdelingsleider havo onderbouw besproken dat het product door de onderzoekers gepresenteerd wordt aan de schoolleiding. Hierna zal de afdelingsleider de verantwoordelijkheid voor de implementatie van het product dragen.

6.2 Ontwerp

Door middel van brainwriting zijn er met de decaan en met mentor B verschillende ideeën voor het eindproduct gegenereerd. De overige drie mentoren zijn ook gevraagd deel te nemen, maar konden helaas niet aanwezig zijn. Aangezien de mentoren wel een grote rol spelen in het onderzoek, is er naderhand een korte video via de mail verstuurd om de mentoren op de hoogte te brengen van de resultaten van het onderzoek en de uitkomsten van de brainstormsessie. Daarnaast zijn de mentoren gevraagd om eventuele ideeën voor het eindproduct met de onderzoekers te delen. Helaas kregen de onderzoekers hierop geen respons.

Naar aanleiding van de brainwriting hebben de onderzoekers in samenwerking met de decaan een eerste prototype opgesteld. Deze is te vinden in bijlage X. Vanuit dit prototype is door de onderzoekers verder gewerkt aan de ontwikkeling van het eindproduct.

Om tot de definitieve ontwikkelkaart te komen, is er individueel in gesprek gegaan met mentor A en de afdelingsleider. Op deze manier komen van beide eindgebruikers de perspectieven aan bod. Hierdoor is er volgens Van 't Veer et al. (2021) met een empathische blik gekeken naar het ontwerpen van het

eindproduct. Mentor A heeft mondeling feedback gegeven op prototype 1 (zie bijlage XIV). Hieruit kwam naar voren dat de taken en competenties helder zijn. Wel gaf mentor A aan dat zij de 'weg' ziet als een route die je moet afgaan met een duidelijk begin en eind. Een professional is echter nooit uitontwikkeld.

Vanuit dit gesprek zijn prototype 2 en 3 ontwikkeld, die ook beiden te vinden zijn in bijlage XIV. Dit drietal prototypen is voorgelegd aan de afdelingsleider. Zij sprak hierbij een duidelijke voorkeur uit voor prototype 2. Met deze voorkeur is rekening gehouden bij het opstellen van het definitieve ontwerp. De aanbeveling is opgesteld middels de vergaarde kennis uit zowel het praktijk- als literatuuronderzoek.

Op het definitieve ontwerp en de aanbeveling is schriftelijk feedback ontvangen van de opdrachtgever en mentor. Deze feedback is te vinden in bijlage XV. De ontwikkelkaart is separaat toegevoegd. De aanbeveling wordt in hoofdstuk 6.3 weergegeven.

6.2.1 Kwaliteitseisen

Samen met afdelingsleider zijn verschillende ontwerpeisen doorlopen om het innovatieve product wat wordt afgeleverd daadwerkelijk inzetbaar te maken binnen de school. Volgens Van der Donk en Van Lanen (2017) zijn er een aantal ontwerpeisen waar men aan moet voldoen. Deze zijn te verdelen in drie categorieën, die hieronder worden uitgewerkt. De ontwerpeisen zijn zo eenduidig en concreet mogelijk omschreven, waardoor er voldoende handvatten zijn om het definitieve ontwerp vorm te geven (Van der Donk & Van Lanen, 2017).

1. Kenmerken van de doelgroep

De ontwerpeisen moeten zich richten op meerdere aspecten van de doelgroep zoals grootte van de groep en verschillen tussen de groepsleden (Van der Donk & Van Lanen, 2017).

Ontwikkelkaart

De doelgroep waar het product voor ontwikkeld is, zijn de mentoren van middelbare school X. Sommige mentoren werken al jaren binnen de school en anderen pas een paar maanden. Er is dus een verschil in ervaring, wat ook maakt dat er verschillende ontwikkelwensen zijn. De ontwikkelkaart is aan één mentor voorgelegd om op deze manier duidelijk te krijgen of het past bij de doelgroep. Vervolgens is het ontwikkeldocument weer aangepast en is het voorgelegd aan de afdelingsleider aangezien zij de mentoren vanaf volgend jaar zal aansturen. Zij heeft aangegeven dat het product op deze manier inzetbaar is tijdens de functioneringsgesprekken. Vanuit hier is de keuze gemaakt voor het ontwikkeldocument wat het beste past bij de doelgroep en is het geoptimaliseerd.

Aanbeveling

De aanbeveling is geschreven voor de afdelingsleiders en schooldirectie. Met de afdelingsleider havo onderbouw is afgestemd dat er in de aanbeveling gebruik gemaakt moet worden van vakjargon. Tevens moet het waarborgen van de ontwikkelkaart terugkomen in de aanbeveling. Tot slot is het van belang dat de aanbevelingen specifiek gelden voor middelbare school X.

2. Organisatorische kenmerken

De ontwerpeisen moeten zich ook richten op aspecten van de organisatie zoals beschikbaar budget, de locatie van gebruik en de beschikbare tijd van de medewerkers (Van der Donk & Van Lanen, 2017).

Ontwikkelkaart

Het product wordt gratis aangeboden en is ontwikkeld door de onderzoekers. Er zijn dus niet direct extra kosten verbonden aan het product. Mentor A gaf een duidelijke voorkeur voor een online

invulbaar document, wat het product direct bruikbaar maakt voor de mentoren. Ook gaf zij aan dat ze het document via de mail wil ontvangen, zodat het direct beschikbaar is. Er is rekening gehouden met de uren die medewerkers nodig hebben om het product te gebruiken, aangezien het product ingezet zal worden tijdens functioneringsgesprekken tussen mentoren en hun leidinggevende. Deze gesprekken staan al gepland, waardoor de inzet geen extra manuren kost.

Aanbeveling

De aanbeveling is geschreven door de onderzoekers en brengt hierdoor geen extra kosten met zich mee. De afdelingsleider gaf in gesprek aan dat de aanbeveling niet meer dan twee A4'tjes moet zijn, zodat het lezen ervan niet veel tijd in beslag neemt. De afdelingsleider zal er zorg voor dragen dat de aanbeveling op een logische plek wordt opgeslagen en door de schooldirectie is in te zien.

3. Inhoudelijke kenmerken

Tot slot moeten de ontwerpeisen zich richten op de inhoudelijke kenmerken van de organisatie zoals de missie en visie, de gehanteerde methodieken en de doelen waarop het ontwerp gericht is (Van der Donk & Van Lanen, 2017).

Ontwikkelkaart

Samen met de afdelingsleider is er besproken of het product past binnen middelbare school X. Het product sluit aan bij de missie en visie van de school: "Onze school biedt onderwijs gericht op kennis in combinatie met persoonlijke groei, zelfvertrouwen en verantwoordelijkheidsgevoel." (Middelbare school X, z.d.). De ontwikkelkaart beschrijft verschillende competenties, welke overeenkomen met de werkwijze van middelbare school X. De competenties komen vanuit organisatie Tumult (Wendel, 2022), de methode waarmee de leerlingen in leerjaar 1 en 2 werken aan hun vaardigheden. Hiermee sluit het product goed aan bij de huidige werkwijze van de school. Ook worden in het ontwikkeldocument de kleuren en lettertypes gebruikt die men terugziet in het logo van de school.

Aanbeveling

Inhoudelijk is de vraag van de organisatie om de aanbeveling te richten op het verbeteren van het LOB-programma. Daarnaast zal in de aanbeveling worden weergegeven hoe het gebruik van de ontwikkelkaart kan worden gewaarborgd.

6.3 Aanbeveling

Naast de professionele ontwikkeling van de mentor zijn er een aantal aanbevelingen die we willen meegeven omtrent de loopbaanbegeleiding en de invulling van de profielkeuze op middelbare school X.

1. (Startende) mentoren hebben meer begeleiding nodig

Uit de interviews die zijn gehouden, komt naar voren dat mentoren kennis missen over de ontwikkeling van jongeren. Tijdens de lerarenopleiding wordt er niet voldoende aandacht besteed aan de pedagogische kant van het vak leraar/mentor. Het co-mentorschap kan een mooie ondersteuning zijn voor startende mentoren, maar het kan ook een grote valkuil zijn. Zo worden de nieuwe mentoren niet aangespoord om zelf dingen uit te zoeken en te innoveren. Daarnaast wordt door de co-mentor soms verkeerde informatie verstrekt over de verschillende taken die er gedaan moeten worden en de rol van de decaan (hier zullen we verder op ingaan bij punt 2).

Mentoren die beginnen op middelbare school X moeten in beginsel duidelijk te horen krijgen wat hun taken zijn en naar wie zij (wanneer nodig) leerlingen kunnen doorverwijzen. Ook is het helpend om verschillende trainingen aan te bieden voor wie dat nodig heeft. Als laatste moeten de mentoren vaker

de mogelijkheid hebben om met elkaar te sparren over hun taak als mentor en geregeld bij elkaar in de les moeten kijken hoe een ander het doet, om zo van elkaar te kunnen leren. Er moet genoeg ruimte zijn voor reflectiegesprekken tussen zowel mentoren onder elkaar, de mentor en de leidinggevende en de mentor en de leerling. Op deze manier is men zich ook bewust van de ontwikkelingen die zij doormaken en of ze zich nog op andere gebieden willen ontwikkelen.

2. Duidelijk communiceren over de taken binnen LOB

Uit het onderzoek blijkt dat er binnen middelbare school X niet duidelijk is wie welke taak op zich neemt doen en wat de rol van de decaan precies inhoudt bij LOB. Aanbevolen wordt dat er een document opgesteld wordt waarin de taken van de mentor en de decaan duidelijk staan beschreven. Hierdoor wordt het ook voor leerlingen duidelijk bij wie zij terecht kunnen. Wat goed moet worden teruggekoppeld aan elke betrokken professional is wat voor soort decanaat er is binnen de school. De decaan wordt nu als eerstelijns decaan gezien, maar is tweedelijns.

3. Goede invulling van LOB

Voor middelbare school X is een goede vormgeving van het LOB-programma van groot belang. Hierbij zijn er drie belangrijke aspecten waarop middelbare school X kan inzetten, namelijk:

1. Het inzetten van de LOB-cyclus

Middelbare school X zal er goed aan doen om de leerlingen meer praktijkervaring op te laten doen. Daarnaast is het van belang dat er op deze ervaringen wordt gereflecteerd door de leerling, samen met zijn of haar mentor. Het reflecteren op ervaringen is een belangrijk aspect wat momenteel nog mist in de profielkeuzebegeleiding. Dit kan worden gedaan door middel van het loopbaangesprek

2. Het **betrekken van de ouders**, gezien zij veel invloed hebben op de loopbaankeuzes van hun kind. Het wordt aangeraden aan middelbare school X om verder onderzoek te doen naar de betrokkenheid van de ouders, alvorens er vervolgstappen genomen kunnen worden.

3. De **profiel- en studiekeuzevoorlichting** moet bestaan uit verschillende componenten, namelijk informatie over studies en beroepen in samenhang met profielen, arbeidsmarktinformatie zoals inkomen en baangarantie en ervaringen van studenten. Het wordt daarom aanbevolen aan de decaan van middelbare school X om de huidige voorlichting uit te breiden.

4. Beroepsoriënterende stage

Zowel leerlingen als mentoren geven in de interviews aan dat er pas na de profielkeuze een beroepsoriënterende stage wordt gedaan door de leerlingen. Deze volgorde klopt niet. De leerlingen moeten de mogelijkheid hebben om vóór hun profielkeuze te oriënteren binnen verschillende bedrijven. Vanuit hier moet de mentor samen met de leerling reflecteren op hoe deze ervaring was en wat voor invloed het kan hebben op de profielkeuze (zie punt 3, aspect 1). Het verdient daarom aanbeveling om de beroepsoriënterende stage voorafgaand aan de definitieve profielkeuze te laten plaatsvinden.

7 Literatuurlijst

- Boogaard, M., & Van der Hoeven, J. (2020, 27 februari). *Wat hebben leerlingen uit 3-havo/vwo nodig voor een goed inzicht in de studies en beroepen die aansluiten op een bepaald profiel?* Wij-leren. Geraadpleegd op 3 mei 2022, van <https://wij-leren.nl/drie-havo-vwo-inzicht-studies-profiel-beroepskeuze.php#:~:text=De%20begeleiding%20bij%20profielkeuze%20is,voor%20profielkeuze%20is%20weinig%20bekend>
- Brink, E. (2020, 14 januari). *Studiekeuzestress: waarom helpt de ene school je beter dan de andere?* NOS. Geraadpleegd op 19 mei 2022, van <https://nos.nl/artikel/2318654-studiekeuzestress-waarom-helpt-de-ene-school-je-beter-dan-de-andere>
- De Vries, N., & Huizinga, M. (2021). *Loopbaanoriëntatie en -begeleiding: Praktijkvoorbeelden binnen het OPeRA-netwerk geanalyseerd* (onderzoeksrapport). OPeRA.
- Dekker, T. (z.d.). *Welke studies zijn er? Hoe je overzicht creëert in het grote aanbod (+ de 8 studierichtingen)*. Geraadpleegd op 8 juni 2022, van <https://www.studiekeuzemaken.nl/welke-studies-zijn-er-hoe-je-overzicht-creert/#:~:text=Als%20je%20wel%20eens%20online,al%20zo'n%201129%20opleidingen>.
- Expertisepunt LOB. (2018). *Loopbaancompetenties*. Geraadpleegd op 20 mei 2022, van https://www.expertisepuntlob.nl/bestanden/artikelen/13/286_286_DIGI_Wegwijzer_Loopbaancompetenties_2P.pdf?1643189910=
- Expertisepunt LOB. (2019). *Ouders en LOB*. Geraadpleegd op 5 mei 2022, van https://www.expertisepuntlob.nl/bestanden/artikelen/6/979_LOB005_Wegwijzer_Ouders_en_LOB_v2.pdf?1604582963=
- Expertisepunt LOB, Euroguidance, & Leerwerkloket. (z.d.). *Wegwijzer Arbeidsmarktinformatie & LOB*. Geraadpleegd op 5 mei 2022, van https://www.expertisepuntlob.nl/bestanden/bestanden/wegwijzers/LOB033_Wegwijzer_LOB_Arbeidsmarktinformatie_v7.pdf
- Expertisepunt LOB. (z.d.). *LOB in het havo/vwo*. Geraadpleegd op 10 mei 2022, van <https://www.expertisepuntlob.nl/sectoren/havovwo>
- Feldman, R. S. (2013). *Ontwikkelingspsychologie* (2e druk). Pearson Benelux
- Florijn, M.E. (2006). *Evaluatierapport Keuzedagen – april 2006* (evaluatie rapport). Enschede: Universiteit van Twente.
- Fouarge, D. J. A. G. (2017). *Veranderingen in werk en vaardigheden*. Maastricht University. Geraadpleegd op 5 mei 2022, van https://cris.maastrichtuniversity.nl/ws/portalfiles/portal/14854384/oratie_Fouarge.pdf

Hamaker, J. (2021). *Waarom de automatische combi van het docentschap met het mentorschap?* Geraadpleegd op 4 juni 2022, van <https://www.jehcoaching.nl/waarom-de-automatische-combi-van-het-docentschap-met-het-mentorschap/>

HAN University of Applied Sciences. (2021). *Opleiding pedagogiek: Kwestie analyses* [Word document]. OnderwijsOnline. Geraadpleegd op 18 mei 2022, van <https://onderwijsonline.han.nl/manage/content/lessonfile/Vq3kEleg/eyJpdil6IjNvM0VvaTA3Q2wwZHJLTdZkaGNsOHc9PSIsInZhbnVlIjoITVdxOHFibHRCYkd1WjVKYjE4cENrc2NibXVEREJxcmR1cWV2OStrS01tYz0iLCJtYWMiOiJzZjBkNTMyMzEwNGZlYWUzYTY4MzdkMWEzOGU0MWY2NDNiMjV kODcwZjVhYmQyNmE2Mzk2N2IzZDkzMjY1ZTk1In0=>

HAN University of Applied Sciences. (2022). *Kwaliteitseisen voor onderzoek* [Kenniscip]. HBO Kennisbank. Geraadpleegd op 1 maart 2022, van [Kwaliteitseisen voor onderzoek \(han.nl\)](https://kwaliteitseisen.han.nl/)

Han-Pedagogiek. (2016). *Richtlijn voor verzamelen, verwerken en analyseren van gegevens uit 'kwalitatief onderzoek'*. Geraadpleegd op 30 maart 2022, van https://libguides.studiecentra.han.nl/ld.php?content_id=34105120

Hoftijzer, M. & Korte, P. (2013). *Enquêtes opstellen*. Noordhoff. Geraadpleegd op 29 mei, van <http://hoadd.noordhoff.nl/sites/7895/assets/7895d15.pdf>

KU Leuven. (2022, 8 maart). *Kwaliteitscontrole op data*. Geraadpleegd op 27 mei, van <https://www.kuleuven.be/rdm/nl/methodes/kwaliteit>

Merkus, J. (2021, 22 oktober). *Inductief en deductief*. Scribbr. Geraadpleegd op 1 juni, van <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/deductief-inductief/>

Nationale Onderwijsgids. (2015, 9 juli). *Zestig procent afgestudeerde studenten weet niet wat ze willen worden*. Geraadpleegd op 8 juni 2022, van <https://www.nationaleonderwijsgids.nl/hbo/nieuws/28466-zestig-procent-afgestudeerde-studenten-weet-niet-wat-ze-willen-worden.html>

Nationaal Regieorgaan Onderwijs. (2020, 6 oktober). *Met goede begeleiding kiezen leerlingen beter een passend profiel*. Geraadpleegd op 17 februari 2022, van <https://www.leraar24.nl/2622784/met-goede-begeleiding-kiezen-leerlingen-beter-een-passend-profiel/>

Rigter, J., & Van Hintum, M. (2015). *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jeugdigen* (3^e herziene druk). Uitgeverij Coutinho.

Rijksoverheid (z.d.). *Hoe zit de havo in elkaar?* Geraadpleegd op 10 mei 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/hoe-zit-de-havo-in-elkaar>

Schwartz, B. (2004). *The tyranny of choice*. Scientific American. Geraadpleegd op 18 mei 2022, van <https://bschwartz.domains.swarthmore.edu/Sci.Amer.pdf>

SLO. (2016). *Karakteristieken en kerndoelen*. Geraadpleegd op 7 juni 2022, van <https://www.slo.nl/publish/pages/4881/karakteristieken-en-kerndoelen-onderbouw-vo.pdf>

- SLO. (2022, 20 januari). *Reflectie en begeleiding*. Geraadpleegd op 3 mei 2022, van <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/beroepsgericht/leergang-lob/reflectie/>
- Slot, E., Dresen, B., & Klein Hulse, A. (2021, 11 juni). *Begeleiding op de weg naar jezelf: Een interesseperspectief op LOB*. Van twaalf tot achttien. Geraadpleegd op 17 februari, van <https://www.van12tot18.nl/begeleiding-op-de-weg-naar-jezelf-een-interesse-perspectief-op-lob>
- Snippe, M. (2021, 3 februari). *Spijt van profielkeuze*. Didactief. Geraadpleegd op 1 juni 2022, van <https://didactiefonline.nl/blog/vriend-en-vijand/spijt-van-de-profielkeuze>
- Sonnevelt, A., & Loorbach, T. (2020, 22 december). *Keuzestress, hoe ga je ermee om?* Psychologie van Succes. Geraadpleegd op 20 mei 2022, van <https://psychologievansucces.nl/keuzestress/>
- Toebast, H., Van de Wiel, M., & Overmeyer, M. (Samenst.). (2019). *Van kiezen naar leren kiezen: Loopbaanoriëntatie en -begeleiding op havo/vwo*. Expertisepunt LOB. Geraadpleegd op 3 mei 2022, van https://www.expertisepuntlob.nl/bestanden/artikelen/13/281_281_DIGITAAL_Handreiking-havo-vwo-inc_links.pdf?1643189845=
- Van Breda, M. (2019). *Investeer in het mentoraat: laat de mentor niet watertrappelen*. NVS-NVL. Geraadpleegd op 4 juni 2022, van <https://nvs-nvl.nl/publicaties/artikelen/investeer-in-het-mentoraat>
- Van der Donk, C., & van Lanen, B. (2017). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn* (2e herziene druk). Uitgeverij Coutinho.
- Middelbare school X. (z.d.). *Schoolgids 2021-2022*. Geraadpleegd op 15 maart 2022, van <https://a.storyblok.com/f/100722/x/2b1ae8bbbc/schoolgids-2021-2022-goedgekeurd-mr.pdf>
- Van 't Veer, J., Wouters, E., Veeger, M., & Van der Lugt, R. (2021). *Ontwerpen voor zorg en welzijn*. Uitgeverij Coutinho.
- VO Raad. (2018, 5 februari). *LOB leidt leerlingen naar een bewuste keuze voor de vervolgopleiding*. Geraadpleegd op 4 juni 2022, van <https://www.vo-raad.nl/artikelen/321>
- Vogel, C. (2019, 7 oktober). *Jongeren wisselen tegenwoordig sneller van baan*. Metro. Geraadpleegd op 7 juni 2022, van <https://www.metronieuws.nl/geld-carriere/2019/10/jongeren-wisselen-tegenwoordig-sneller-van-baan/>
- Wendel, H. (2022, 28 januari). *De kunst van een goede mentor zijn: welke competenties heb je nodig?* Tumult. Geraadpleegd op 26 mei 2022, van <https://www.tumult.nl/de-kunst-van-een-goede-mentor-zijn-welke-competenties-heb-je-nodig/>